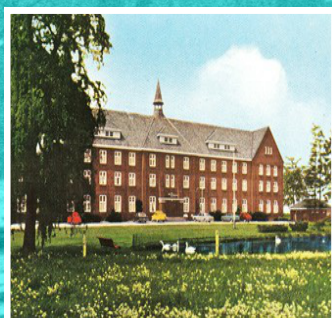
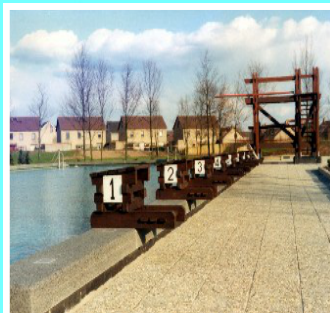

50 jaar
1962 - 2012

Heemkundevereniging Borne

Boorn & Boerschop

Jaargang 22 / 2012

Een uitgave van de heemkundevereniging Bussemakerhuis Borne
Verschijnt 3 keer per jaar

Nummer 3

Colofon

Bestuur van de vereniging

F.A. Nijkamp (voorzitter), L.F.M. Leurink (secretaris), H.J.M. Westerik (penningmeester), H.A. Blödtner- Leushuis, A.M.A. Haak - Beune, J.Hassels-Mönning, B.J. Hogeweg (leden).

Secretariaat

Zuid Esch 31, 7622 DB BORNE
tel.: 074 266 31 60
e-mail: info@heemkundeborne.nl

Lidmaatschap

Persoonlijk lidmaatschap € 18,- per jaar; gezinslidmaatschap € 24,- per jaar.

Bank

Rabobank Borne, rek.nr. 14.56.37.409

Giro

115.75.24 t.n.v. de penningmeester
Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

Redactie *Boorn & Boerschop*

J.F. Deckwitz, J. Haak en A.Tanke.

Redactieadres

Blauwgras 68, 7623 GL Borne,
tel.: 074 266 59 92
e-mail: deckwitz@home.nl

Ondersteuning en advies

H. ten Thijje, J.J. Grootenboer,
J.B.F. Leuwerink en B.J. Hogeweg.

Omslag ontwerp

J. Haak

Website

www.Heemkundeborne.nl

Inzenden kopij

Aan het redactieadres. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten, te splitsen of te redigeren.

Foto's in dit blad

De redactie heeft haar best gedaan rechthebbenden te achterhalen. Mocht u van mening zijn dat u rechten kunt laten gelden op afgebeelde foto's, dan kunt u zich melden bij het bestuur van de vereniging.

Verspreiding

Via boekhandel Bruna, VVV en de penningmeester van de vereniging, allen te Borne.

Losse nummers

€ 4,00 (porto € 2,00)

Abonnement

Inbegrepen bij het lidmaatschap van de heemkundevereniging.

Foto's op het voorblad

Achtergrondfoto op het voorblad:
De vaak betreurde val van de watertoren bij Spanjaard op 13 april 1987.
Kleine foto's van boven naar beneden:
Het inmiddels alweer verdwenen buitenbad van 't Wooldrik; een kijkje op Bornebroek dat voor Borne verloren ging; de Zwanenhof in 2001 met de gemeentelijke herindeling bij Borne gevoegd; slaan van de eerste paal in de Bornsche Maten op 6 april 2006; het in 1975 gesneuvelde NS-stationsgebouw van Borne.

Overname van de inhoud van dit blad, of delen daaruit, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Inhoud

Colofon / Inhoudsopgave	<i>Redactie</i>	1
Van de redactie	<i>Redactie</i>	2
Café Landkroon: een terugblik	<i>Jan F. Deckwitz</i>	3
Een rondtrekkende fotograaf in Borne rond 1935	<i>Hans Gloerich</i>	6
		12
De Bornse Courant al 110 jaar bij de tijd: deel -1-	<i>Annemarie Haak</i>	14
Borne's eerste burgemeester en notaris Willem Christiaan Lantman: -1- Geld verdienen	<i>Anja Tanke / Jeroen Kuhlmann</i>	15
		18
'n Kostbaar bezit	<i>Johan Kwast</i>	
Groot onderhoud Museum Bussemakerhuis	<i>Herman Westerbeek</i>	22
Gas, water en licht voor iedereen-3- Gas	<i>Anja Tanke</i>	24
Een Bornse jongen in de Franse tijd -3-	<i>Hennie Kok</i>	28
Feestavond: de handen moeten uit de mouwen!	<i>Annemarie Haak</i>	31
Borne bij de tijd	<i>Annemarie Haak</i>	32
Fotowedstijd: hoe goed kent u Borne en omgeving?	<i>Jan F. Deckwitz</i>	33
Boekennieuws	<i>Jan F. Deckwitz</i>	34
Bestuursmededelingen	<i>Leo Leurink</i>	35
Nog leverbare uitgaven	<i>Ria Blödtner</i>	36

Van de redactie

Het jubileumjaar is bijna achter de rug. Bijzondere activiteiten verbonden aan dit jubileumjaar waren: de fotowedstrijd, de fototentoonstelling en de *tweejaarlijkse kalender*, de oplevering van de boeken "Streuzaand", "Canon van Borne", "Borne bij de tijd", een canon voor de schooljeugd, en "Melbuul'n van Nazareth". Daarnaast heeft het bestuur op 21 september jl. een receptie gehouden en op 29 september jl., voor alle leden een feest- of jubileumavond georganiseerd. Opmerkelijke zaken: uw blad *Boorn & Boerschop* was herkenbaar met een logo "50 jaar heemkunde Borne".

Zo geschreven, lijkt het wel allemaal aardig en velen zullen hier hun herinnering aan hebben. Wat hieruit niet blijkt is de hoeveelheid "extra" werk dat door verschillende leden (vrijwilligers!) is verzet om het resultaat neer te zetten. Hulde voor hen, maar het was het waard!

500e lid heeft zich aangemeld

Op 21 september jl. heeft het 500e lid van de heemkundevereniging zich aangemeld. Het betreft de heer **A. M. N. Wanink**. André Wanink is al langer actief voor de vereniging, o.a. begroet hij in "Twentse spraak" al enkele jaren de kinderen van de basisscholen die de Oale Schöp bezoeken.

De website www.heemkundeborne.nl

De webmaster heeft onlangs de website weer "up-to-date" gemaakt. Over het bezoek aan deze website is al een aantal keren in *Boorn & Boerschop* gepubliceerd. Nu wat meer specifiek waar de belangstelling naar uit gaat: de categorieën: **Boorn & Boerschop** scoorde het afgelopen jaar met 4515 als hoogste aantal bezoekers; bestuur en werkgroepen 3793; publicaties en archief 3722; HKB jubileumjaar 3265; Boeken 3215; de overige rubrieken scoorden wat lager. De belangstelling voor de website neemt duidelijk toe! Een opsteker voor de webmaster, **Bart Hogeweg**.

Oproep aan leden

In het voorjaarsnummer van *Boorn & Boerschop* is een oproep uitgegaan naar de leden voor het schrijven van een eigen verhaal. Enkele leden hebben hieraan gehoor gegeven en zich gemeld met een bijdrage. De redactie gaat met hen in overleg om de bijdrage te optimaliseren voor opname in uw verenigingsblad.

In dit nummer

Ook deze keer weer een dik nummer van *Boorn & Boerschop*. Het mag ook wel in het jubileumjaar! Borne heeft veel cafees gekend: met *Café Landkroon: een terugblik* laat **Jan Deckwitz** zien dat een café meer kan zijn dan alleen maar een drinkgelegenheid. Ook geeft Jan weer zijn *Boekennieuws*, nu over het boek *Borne bij de tijd*.

Tevens vraagt hij weer aandacht voor een markante plaats met zijn *Fotowedstrijd*.

Hans Gloerich vond een bijzondere foto uit de crisisjaren en vertelt hier over de achtergrond van en rond de foto.

Op verzoek van velen heeft **Annemarie Haak**, de geschiedenis van de Bornse Courant beschreven in *De Bornse Courant al 110 jaar bij de tijd*. Dit naar aanleiding van de lezing die zij samen met Harrie Filart in februari jl. verzorgde. Harrie Filart komt in het volgende nummer met zijn aandeel in het verhaal over de voor ons allen zo bekende krant. Vanuit het bestuur gaat Annemarie Haak ook in op de verschijning van het boek *Borne bij de tijd* en *De feestavond*.

Johan Kwast blikt met 'n *Kostbaar bezit* terug op zijn jeugd waarin stripverhalen de aandacht trokken.

Anja Tanke en **Jeroen Kuhlmann** openen een serie artikelen met *Borne's eerste burgemeester en notaris Willem Christiaan Lantman -1- Geld verdienen* waarmee meer duidelijkheid wordt gegeven over de éérste burgemeester van Borne.

Anja Tanke vervolgt haar serie over de nutsvoorzieningen met *Gas, water en licht voor iedereen -3-*. Hierin besteed ze aandacht aan de invoering van het gas in Bornse huishoudens.

Herman Westerbeek kijkt terug op al het werk dat is verricht om het museum Bussemakerhuis een nieuw aanzien te geven. Met *Groot onderhoud Museum Bussemakerhuis* geeft hij zijn relaas weer.

Een bijzondere bijdrage geeft **Hennie Kok** met *Een Bornse jongen in de Franse tijd -3-*. Hij refereert hier aan twee eerdere verhalen in *Boorn & Boerschop* en voegt weer wat toe over een Bornse jongen die in 1812 met het Franse leger optrok naar Rusland.

Met de vaste bijdragen vanuit het bestuur van de *Bestuursmededelingen* door **Leo Leurink** en *Nog leverbare boeken* van **Ria Blödtner** sluiten we het blad, en ook het jaar 2012 weer af.

De redactie wenst u een goed 2013 toe !!

Café Landkroon: een terugblik

Jan Deckwitz

Enige tijd geleden kwam de redactie in contact met Gerrie de Jager. Jarenlang beheerde zij met echtgenoot Egbert het voormalige café Landkroon op de hoek van de Stationsstraat en de Dunantstraat in Borne. Nu is hier het Grieks-Italiaans Restaurant Dyonisos gevestigd. Menig uurtje hebben we na het verlaten van het café teruggeblikt, vertelt Gerrie. Aan de hand van allerlei documenten en foto's, zeg maar het archief, ó zo zorgvuldig verzorgd door Egbert, worden de herinneringen aan vele gebeurtenissen opgehaald. "Wij hebben altijd bijgehouden wat er in ons café voorviel en veelal met foto's vastgelegd", aldus Egbert.

Wat vooraf ging

Op de kadasterkaart van 1832 vind je nog geen café aangegeven: het perceel 717 staat dan ingeschreven als bouwland van Hendrik Mulder, bakker in Borne. Hendrik zag er blijkbaar wel brood in hier, aan de doorgaande weg naar Delden en de nabij gelegen steenbakkerij van Hermanus Tusveld, iets te beginnen of hier iets te bouwen. We weten het niet precies, maar dat hier al vroeg een café heeft gestaan is duidelijk.

Ene Johann Heinrich Schräer, geboren in 1830 in Brandlecht nabij Nordhorn, was halverwege de 19e eeuw met zijn ouders en zus Maria naar Borne gekomen.

Johann Heinrich huwde in 1866 de in 1836 geboren Berdina Knuif. Hij werd de eerste kastelein van het café. In 1874 werd hun zoon Karel geboren. Karel was 13 jaar oud toen het café grondig werd verbouwd. In de voorgevel werd dit herdacht door een steen met inscriptie "KS

1887". Deze herinnering is nog steeds terug te vinden rechts naast de ingangdeur van het huidige restaurant.

Helaas overleed in hetzelfde jaar vader Heinrich.

Berdina bleef het café beheren tot Karel oud genoeg was om het café over te nemen. De praktijk was natuurlijk dat Karel al vroeg moest meedraaien in het gebeuren, in en rondom de kroeg, en zo "het vak" leerde. In die tijd werden moeder en zoon "Schreurs Karel" en "Schreurs Dien" genoemd.

Op 34-jarige leeftijd, in 1908, huwde Karel met Aleida Bruggink en nam het café van zijn moeder over. Inmiddels bouwde Spanjaard, aan de overkant van de straat, aan zijn bedrijf en menig arbeider kwam bij "Schreurs Karel" zijn borreltje drinken.

In 1931 wordt een zaal bij het café aangebouwd. Niet groot maar ruim genoeg om hier te vergaderen, een bruiloft te vieren of een voorstelling te geven. Ook verschillende sportverenigingen maakten er gebruik van. Voor allerlei feesten kon de zaal worden gehuurd.

Het café Landkroon aan de Stationsstraat met de uitbouw aan de Dunantstraat in het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw. Café links uit 1887, rechts de aangebouwde zaal uit 1931.

Vermaak in café Landkroon! In de vijftiger jaren was er in Borne niet veel te doen, men dronk een pilsje of een borrel en vermaakte elkaar met sterke verhalen. Achter de tap: Douwe Landkroon vervolgens v.l.n.r.: Jan Landkroon, Henk Deis (met bril), daaronder Leo Griekspoor?, Harm Oost, Henk Brand, Jan Dokter, Thijs Boers en op de voorgrond Egbert Tip.

Hoe tragisch was het dat in hetzelfde jaar dat de zaal werd opgeleverd, de 57-jarige Karel, die een hartstochtelijke jager was, zichzelf per ongeluk door het hoofd schoot. Aleida moest alleen verder met het café.

Lang hield ze dit niet vol, een aantal jaren later trouwt ze met Herman Meijer uit Overdinkel. Herman nam zijn zoon Johan, uit een eerder huwelijk, mee naar Borne. Johan bleef het enige kind in het huis en nam naderhand het café van zijn stiefmoeder over.

Café Landkroon

De dertiger jaren waren crisisjaren, velen werden werkeloos en leefden van de steun. In 1941, de oorlog was inmiddels uitgebroken, zag Johan het café niet meer zitten en verhuurde dit aan Douwe Landkroon. Douwe was gehuwd met Niessien Kleinmann: beiden werkten bij Spanjaard. Douwe was de zoon van Adrianus Landkroon, geboren te Stellingwerf, en Niessien was de dochter van Jan Kleinmann en Janna Kok. Van het begin af was er sprake van "Café Landkroon". Naast het werk bij Spanjaard en in het café werkte Douwe ook hier en daar bij als kelner. Immers het was oorlog dus veel viel er niet in het café te verdienen, toch moest er brood op de plank komen.

In de oorlog was de ruilhandel een van de middelen van bestaan en met de drank in huis heb je een goede basis om deze in te zetten. Direct na de oorlog neemt Douwe ook de verzorging van de kantine bij Spanjaard voor zijn rekening. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat de klanten hier ook naar het café aan de andere kant van de straat werden gelokt.

Douwe en Niessien krijgen drie kinderen, twee zoons en een dochter. De oudste zoon Arie werkte een aantal jaren bij Spanjaard en gaat in 1959 een eigen automatiek beginnen, de jongste zoon Jan opent met medewerking van pa een café in Neede en Gerrie, de jongste, gaat thuis bij pa en ma meehelpen in het café en cafetaria.

Bijdrage aan het verenigingsleven

De zaal bij het café werd ook voor allerlei zaken ingezet of verhuurd: familiefeesten, bruiloften, toneelvoorstellingen, zanguitvoeringen waren regelmatig terugkerende activiteiten.

Ook de carnavalsvereniging "De Kuislatten" heeft hier haar onderkomen gehad. Bijzonder was, dat de "Raad van elf" dan op klompen liep. Voorts werden hier tijdelijk, in de eerste naoorlogse jaren, ook een

De meisjes van Spanjaard mochten niet gezamenlijk met mannen de kantine in. Juffrouw Bot, sociaal werkster bij Spanjaard, regelde de lunch voor de meisjes aan de overkant van het bedrijf, in de zaal van café Landkroon. Soms werd er een feestje van gemaakt. Bovenstaande foto is van "Witte Donderdag" 1948. Juffrouw Bot zit pontificaal, in het zwart, aan de kop van de tafel.

kleuterschool en een consultatiebureau ondergebracht. Verenigingen vonden hier ook een honk: de sportverenigingen KDO, met een afdeling boksen, de gymnastiekvereniging DOO (Door Ontspanning Ontwikkeling) en de voetbalvereniging BVV Borne (de geelzwarten) waren jarenlang kind aan huis bij café Landkroon. Verschillende voetballers sportten ook bij andere verenigingen. Jan Efdé bijvoorbeeld was naast een begenadigd voetballer ook een goede bokser.

Een groot mededelingenbord voor het caféraam aan de Stationsstraat gaf halverwege de week aan welke wedstrijden er in het weekend werden gespeeld en op zondagmiddag vond je hier de regionale uitslagen. Van hier vertrokken de voetballers met de bus van Brok of de OAD naar uitwedstrijden en na de match keerde men hier weer terug. Dierbare herinneringen liggen hier ook aan de voetbalclubs "Rietvogels" uit Almelo en "GVV-Eilermark" uit Glanerbrug. De gastvrije ontvangst in Borne leidde tot een hechte club van vaste cafébezoekers, ook van elders. Zoals hiervoor al aangegeven was er jarenlang een speciale binding met de voetbalvereniging BVV Borne.

BVV Borne had zijn velden aan de Nijverheidstraat, tussen de Prins Hendrikweg en Letterveldweg. De achterzijde van de tribune stond aan de Nijverheidstraat, onder de tribune waren de kleedruimten voor de voetballers ondergebracht. Douwe Landkroon was een goeie voetballer maar fungeerde bij de vereniging ook als terreinknecht en later als trainer. Hij had een aantal handlangers die hem hielpen en uiteraard werd een afzakkertje met regelmaat bij café Landkroon genuttigd.

Van café naar cafetaria

Het dorp was in de eerste naoorlogse jaren in opbouw en kleine vernieuwingen zorgden voor veranderingen. De belangstelling voor het gebruik van de zaal liep wat terug omdat verenigingen hun eigen honk kregen. Zo moesten de eigenaren van het café uitzien naar andere gebruiksmogelijkheden van de zaal. De automatiek en de friet kwamen in beeld. De zaal was een zeer geschikte plaats om hierin een cafetaria te beginnen en wordt grondig verbouwd. In 1958 wordt de cafetaria feestelijk geopend. Het beheer en de bediening kwam vooral in handen van dochter Gerrie.

Een aantal leden van de afdeling boksen van KDO met hun begeleider in het zaaltje bij café Landkroon. Boven v.l.n.r.: Frits Joosten, ?, Cor Ooink, Jan Landkroon en Henk Geerts. Onder v.l.n.r.: Jan Efdé, Hans Kamp, Henk Brink en ?. Wie herkent de onbekende personen? Graag doorgeven aan de redactie.

In de 60-er jaren komen ook de eerste Duitsers op brommers naar Nederland en vinden hun plek in Borne waar ze kamperen bij het kleigat en eten en drinken bij café Landkroon. Verschillende jongens krijgen verkering met meisjes uit Borne. Een aantal meisjes van hier verdwijnt over de grens.

In 1975 werd het voetbalterrein aan de Prins Hendrikweg opgeheven en de voetbalvereniging BVV verhuisde naar de huidige lokatie op 't Wooldrik achter het zwembad. Het verenigingslokaal bij café Landkroon was door de verbouwing van de zaal tot een cafetaria al enige tijd niet meer beschikbaar. De voetbalvereniging had een nieuwe lokatie gevonden bij café (later, hotel!) Van der Laan aan de Prins

Bernhardlaan. Ook de prijzenkast en het mededelingenbord van de voetbalvereniging verhuisden mee naar deze nieuwe lokatie.

In 1969, Gerrie is inmiddels getrouwd met Egbert de Jager, neemt zij de zaak van haar ouders over. Zowel cafetaria als café lopen goed, het ziet er naar uit dat een onbezorgd, maar ook druk leventje hun deel is. Gerrie bedient in hoofdzaak de cafetaria en Egbert leidt de zaak in het café. Dit gaat jarenlang voorspoedig maar eind 70-er jaren wordt het allemaal wat minder. De mensen blijven meer bij hun TV en ook het frietbakken doen de mensen thuis, of gebeurt door leden in de verenigingsgebouwen. Het cafébezoek wordt in algemene zin wat minder. De zaak wordt nog steeds gehuurd van Jan Meijer, maar in 1984 is hij bereid de zaak aan Gerrie en Egbert te verkopen. Eindelijk wordt het bedrijf hun eigendom!

Ook Gerrie en Egbert krijgen drie kinderen, twee dochters en een zoon. Geen van hen wil de zaak overnemen. Ook de gezondheid gaat een rol spelen en als het allemaal wat minder wordt, wat doe je dan?

In 1987 wordt besloten de zaak te verkopen. Vrij snel vinden Egbert en Gerrie een nieuwe ondernemer die de zaak wil overnemen en hier iets anders wil beginnen. Café Landkroon verdwijnt en wordt een Grieks-Italiaans restaurant, "Dyonisos" genaamd.

Bronnen

Voorgaand artikel kwam tot stand na een enkele interviews en het raadplegen van documenten en foto's van Gerrie en Egbert de Jager.

Informatie over de voetbalvereniging BVV Borne kwam van de voetbalcoryfeeën: Jan Wanders, Henk Kremer en Jan Efdé.

Namen van enkele boksers zijn van Peter Koehorst.

Café „Landkroon“ Stationsstraat 70, Borne (tel. 074-661505)	
Bedankt voor uw bezoek en tot ziens! Gerrie en Egbert	
Bier	1,50
Jonge Jenever	1,50
Oude Jenever	1,70
Citroen	1,50
Cognac	1,20
Whisky	1,30
Bessen	1,50
Cola	1,50
Seven Up	1,50
Thee	
Koffie	1,30
Diversen	
Moedel + rekening 1,20	
TOTAAL	

De minder frequente bezoeker kreeg (in 1982) de prijzen van de consumpties snel via een nota aangereikt. Let op: de prijzen in gulden!

Een rondtrekkende fotograaf in Borne rond 1935

Hans Gloerich

In de (vorige) crisisjaren tussen 1930 en 1940 moest men iets verzinnen om een centje bij te verdienen. Rond 1935 deed een onbekende fotograaf dit door kinderen te fotograferen in zijn 1 pk-karretje. Hij reed door de straten van Borne om klantjes te trekken. Hier zien we de broertjes Ru (links) en Frans Bartelink aan De Bleek. Zij woonden in het huis rechts naast het hoofd van Frans. In het huis met het bord aan de gevel woonde de schoenmaker Okkers. De foto is beschikbaar gesteld door mijn oom Ru Bartelink die nu 88 jaar oud is. Als het goed is moeten er in sommige Bornse foto-albums nog vergelijkbare foto's te vinden zijn. Wie meldt zich?

Oproep aan onze leden

2012 het is het jubileumjaar van de heemkundevereniging! Het zou toch mooi zijn als we 2012 kunnen uitroepen tot het jaar van de mooiste "onbekende foto". Kijk eens in de fotoalbums van opa, oma, vader en moeder. Vraag naar informatie over de foto. Wie staan er op? Op welke plaats is de foto genomen? Voor de mooiste foto hebben wij een verrassing ter beschikking.

De foto kunt u per e-mail (deckwitz@home.nl) toesturen naar de redactie van *Boorn & Boerschop*. U mag ook bellen, wij komen de foto graag bij u ophalen om deze te kopiëren. Onbekende foto's, met een leuk en waar verhaal, worden in *Boorn & Boerschop* gepubliceerd.

De Bornse Courant al 110 jaar bij de tijd: deel -1-

Annemarie Haak

Een respectabele dame, die wekelijks bij alle gezinnen binnen de gemeente op de deurmat valt, inmiddels al bij nagenoeg 10.000 adressen. Een krant waar naar uitgekeken wordt en die gretig gelezen wordt. De "Bornse Courant" is een medium dat hoort in een gemeenschap als Borne, die benieuwd is naar alles wat er in die gemeente gebeurt. Kortom de Bornse Courant is er voor de Bornse gemeenschap en dat nu al 110 jaar lang. Hier volgt het eerste deel van de lange historie van de Bornse Courant.

Als we in de historie van deze krant duiken komen we terecht bij het begin van de twintigste eeuw waar J.C. Heise het idee oppert om een krant uit te geven. We schrijven het jaar 1902. Deze geboren Drent had voordien een hele tijd in Zuid Afrika vertoefd, waar hij zich opgewerkt had tot chef van de staatsdrukkerij. Toen de Boerenoorlog in 1899 uitbrak in dit zuidelijke continent, sloot Heise zich aan bij Paul Krüger, die destijds president

"De Bijenkorf", hier rechts op de foto, het pand waar de Bornsche Courant werd geboren.

van Zuid Afrika was. Hij reisde met hem per trein het hele land door om de strijd aan te binden tegen de Britten. Eén van de wagons was ingericht als drukkerij en hier vervaardigde Heise pamfletten voor Krüger. Uiteindelijk wordt het tweetal toch door de Britten gevangen genomen en het land uitgezet. Ze komen op transport naar Nederland waar ze onder de hoede van een vluchtelingencomité worden gesteld. Albert Spanjaard, één van de directeurs van de gelijknamige textiel fabriek, was lid van dit comité en hij haalt Heise over om naar Borne te komen en hier een drukkerij op te starten. Daar zat uiteraard ook een beetje eigenbelang bij, want Borne kende in die tijd nog geen drukkerij. De fabriek moest al haar drukwerk naar Hilarius in Almelo brengen.

Heise begint zijn bedrijf aan de Peppelenlaan, thans Grotestraat geheten op de plek waar nu het winkelcentrum De Nieuwe Markt staat. De boek- en kantoorboekhandel met Drukkerij krijgt de naam "De Bijenkorf".

Het is ook op deze locatie dat Heise begint met de uitgave van de Bornsche Courant. Op zich een heel gedurfde onderneming, want het dorp telde amper 5000 inwoners, waarvan een aantal niet konden lezen of schrijven. Daarbij stelde het aantal middenstanders ook niet veel voor, dus advertenties waren er eveneens niet veel om te verkopen. Om het publiek te laten wennen aan een krant bracht

Heise eerst twee proefexemplaren uit. De eerste verschijnt op 14 juni 1902. Heise kondigt zijn geesteskind als volgt aan:

"Aan den Lezer!

Hier ben ik!

Ongevraagd, ongeweigerd, kom ik u een bezoek brengen. Ja, geachte lezer, ik dwarrelde al geruime tijd in de gedachte van mijne uitgever rond en ik moest, ik wilde de wijde wereld in. Ik stelde mij voor, in een gewoon burgerlijk kleedje, wekelijks uit te gaan en bij allen, die mij verlangen te zien, een bezoek te brengen".

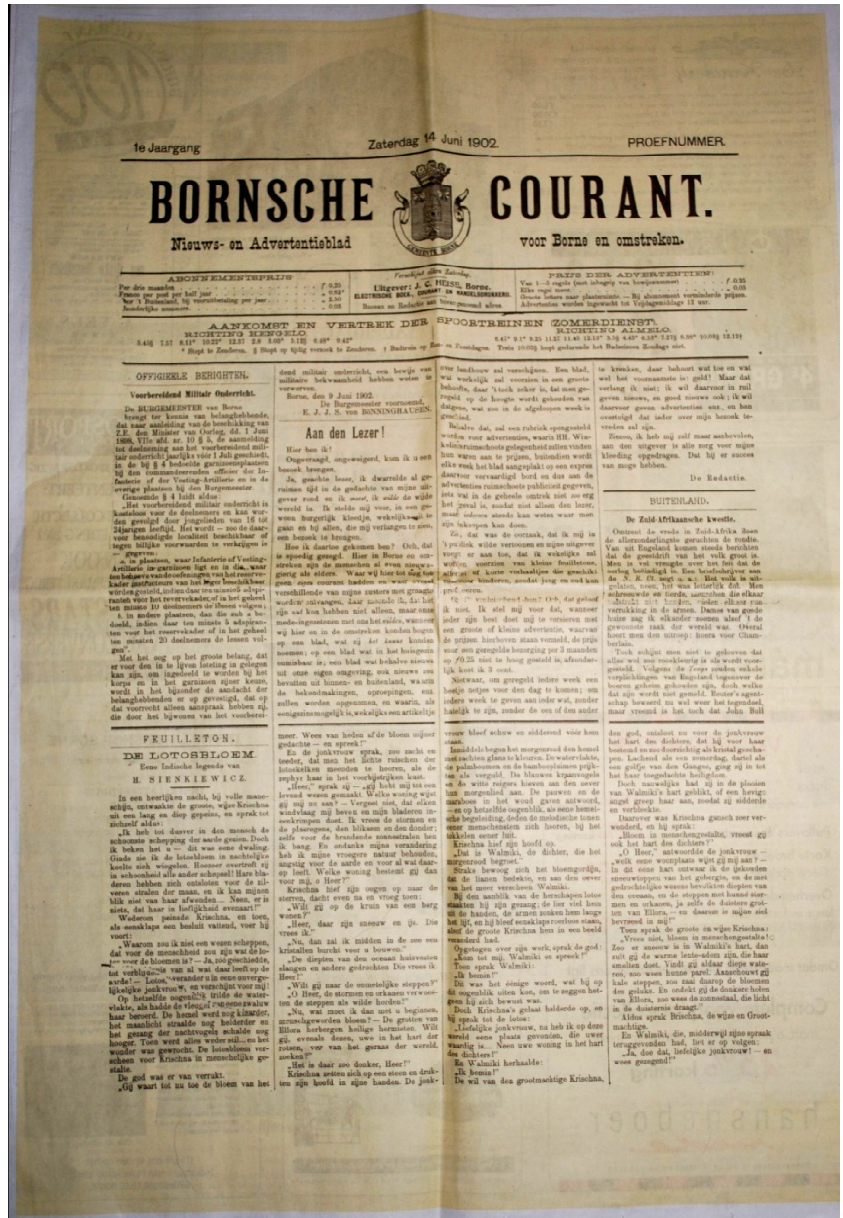
De krant bestond uit twee pagina's een voorkant en een achterkant. De aankomst- en vertrektijden van de treinen stonden erin, het Bornse nieuws, berichten en mededelingen vanuit de gemeente, een artikel over de landbouw en het buitenlandse nieuws, vooral berichten uit Zuid Afrika werden regelmatig gepubliceerd. Heise bleef de ontwikkelingen in dit land volgen. In die tijd werd er niet veel krant gelezen, de dagbladen waren nog in opkomst, radio en tv onbekend, dus het nieuws stroomde slechts mondjesmaat naar de burgers. Verder werd de krant wekelijks voorzien van korte verhaaltjes en/of een feuilleton, zodat zowel jong als oud plezier aan het lezen zou beleven. Bovendien, zo vermeldt het artikel van de Redactie "zal een rubriek open-

gesteld worden voor advertenties waarin HH. Winkeliers ruimschoots de gelegenheid zullen vinden hun waren aan te prijzen, buitendien wordt elke week het blad aangeplakt op een expres daarvoor vervaardigd bord, en dus aan de advertentie ruimschoots publiciteit gegeven. Iets wat in de hele omtrek niet zoo erg het geval is, zodat niet alleen den lezer, maar iedereen steeds kan weten waar men zijn inkoop het best kan doen".

De advertenties kosten 25 cent voor de eerste vijf regels en voor elke regel meer moest vijf cent worden neergeteld. Bij een abonnement kon de adverteerder rekenen op een korting. Een abonnement op de krant moest 25 cent per drie maand kosten of 62 en-een-halve cent per jaar. De krant werd voor dit bedrag ook nog per post verstuurd als dat nodig was. Losse nummers kosten drie cent en moest een krant naar het buitenland worden verstuurd, dan betaalde men fl. 2,50.

Na nog een tweede proefnummer brengt Heise op 28 juni 1902 het eerste officiële nummer van de Borsnsche Courant uit (destijds nog geschreven met sch). Er werden 500 exemplaren gedrukt en deze werden op zaterdag verspreid. Een heel bekende feuilleton was: *De verloren Hertogin*. De vervolgh verhalen zouden jarenlang een vaste plaak innemen op de voorpagina van de krant. Toen de concurrentie van de dagbladen echter te groot werd en de lezers daar elke dag konden genieten van een dergelijk verhaal, nam de interesse af en legde het feuilleton het loodje. De Borsnsche Courant had tevens ruimte voor de mening van de lezer. Zo ontdekten we in een van de eerste uitgaven een ingezonden brief afkomstig van de heren Heymerinkx en Schaafsma. Het thema dat aangesneden werd, betrof het onderwijs. (Ook toen al!)

Het vervaardigen van een krant was in die dagen overigens een hele klus. Alles moest immers met de hand gezet worden. De uitgever had hier dan ook letterlijk de handen vol aan en was er de hele week druk mee. Het is niet bekend of er in die begintijd een journalist in dienst was of dat Heise zelf op pad ging om nieuws te vergaren. Wel weten we dat de uitgever niet erg veel moeite deed om advertenties te verkopen, het aantal abonnees had meer waarde voor hem.

Het eerste proefnummer van de Borsnsche Courant verschijnt op zondag 14 juni 1902

Vrij kort na het opstarten van de krant verhuist Heise met zijn bedrijf naar de Stationsstraat op de plek waar de krant nog steeds gehuisvest is. Hij laat een schitterend pand bouwen in Jugendstil op de hoek Stationsstraat-Cuba. Aan de zijkant laat hij een beeltenis inmettelen. Lange tijd heeft men gedacht dat dit de buste van Paul Krüger zou zijn, maar onderzoek heeft uitgewezen dat niet het geval is. (De beeltenis is met de verbouwing van de drukkerij verwijderd. Een lid van de familie Rensink heeft hem in zijn tuin laten plaatsen. Red). Naast de drukkerij laat Heise een huis bouwen waar hij met zijn gezin gaat wonen.

Het moet hem ongelooflijk veel inspanning en volharding hebben gekost om de Borsnsche Courant van de grond te krijgen. Het lezen van kranten was in die tijd nog niet zo ingeburgerd bij mensen. Het uitbreiden van het aantal abonnees moet daarom

monnikenwerk geweest zijn, waarbij geduld een schone zaak was. Naast de krant had hij uiteraard zijn boek- en kantoorboekhandel, die eveneens aandacht opeiste.

De eerste medewerker die bij Heise in dienst trad was Chris Gorél. In eerste instantie als leerling, maar hij bleek het vak in de vingers te hebben. Chris Gorél maakte vier uitgevers mee en groeide uit tot een manusje-van-alles, die van het hele drukproces op de hoogte was. Daarbij had hij een groot technisch inzicht en wist hij tevens elk mankement, dat zich aan de drukapparatuur voordeed, op te lossen. Hij was een onmisbare kracht, de spil van de drukkerij waar alles omdraaide.

In 1920 keerde Heise met zijn gezin, echtgenote en vier kinderen terug naar Drenthe en vestigde zich in Rolde. Zijn vertrek was vrij plotseling, dit had te maken met zijn gezondheid. De hectiek had zijn tol geëist en Heise bleek vrij zwaar overspannen te zijn. Noodgedwongen moest hij zijn drukkerij verkopen. Het bedrijf werd overgenomen door J. Over. Samen met zijn echtgenote runde hij het bedrijf. Het echtpaar kwam oorspronkelijk uit het westen. Hij was een zeer begaafd graficus, die zelfs examens afnam bij leerlingen. De Bornsche Courant telde toen 600 abonnees. Een behoorlijk aantal, maar donkere wolken pakten zich samen. De economie raakte verzeild in een zware crisis, de werkloosheid steeg tot ongekennde hoogte en de gezinnen hadden hun handen vol aan hun eigen onderhoud. Een krant werd al gauw gezien als een luxe artikel en was een van de eerste dingen die opgezegd werden. Het moet ongetwijfeld een zware periode geweest zijn voor de uitgever.

De drukkerij aan de Stationsstraat in de zestiger jaren van de vorige eeuw. Links is Abert Slijkhuis te zien, in het midden een auteur voor de Boorn & Boerschop, Harrie Filart en rechts Dirk Post.

Over sr. droeg de zaak over aan zijn zoon J. Over jr, in de volksmond ook wel "Bultje" genoemd vanwege zijn hoge rug. Hij trouwde met J. Koning en samen zetten ze de zaak voort. Hij vestigde zelfs een bibliotheek in het pand. Voor 5 cent konden lezers een boek lenen. Achter de winkel was een ruimte waarin kantoorrekken stonden gevuld met boeken, die regelmatig werden aangevuld met nieuwe exemplaren die net uitgekomen waren. Ook dit echtpaar moet het niet gemakkelijk gehad hebben, want zij maakten de oorlog mee. Niet bepaald een gunstige tijd voor een boekwinkel en ook niet voor een krant. De Bornsche Courant mocht zelfs niet meer gedrukt worden!

Over jr was echter heel koningsgezind. Toen de oorlog uitbrak had hij een grote hoeveelheid oranje papier over. Heel zorgvuldig bracht hij dit naar de zolder. "Er komt vast een tijd dat ik dit heel goed kan gebruiken", schijnt hij gezegd te hebben en dat gebeurde in 1945. Op 7 april, amper vier dagen

J. Over sr.

J. Over jr. Hier met zijn vrouw J. Koning in de kantoorboekhandel.

na de bevrijding van Borne verschijnt de Bornsche Courant, gedrukt op oranje papier! We schrijven de veertigste jaargang.

“Na een verbod van uitgave van ons blad in 1941, in verband met het in den ogen van het Persgilde niet braaf genoeg zijnde, is het thans ons een groot genoegen ook onze krant bevrijd te zien van zijn klusters. Door stroom- en gasgebrek moeten wij de uitgave tot een klein formaat beperken, wij hopen binnen niet al te langen tijd in staat te zijn de krant in zijn oude formaat te doen verschijnen”.

In deze eerste editie staat, behalve de proclamatie van H.M. Koningin Wilhelmina, een brief van pastoor Frank, mededelingen vanuit de

christelijke gemeenten en een exacte beschrijving van de bevrijding van Borne onder de kop *“De lotgevallen dezer week”*:

“Berichten en geruchten over de voortgang der geallieerde troepen bereikten ons aan het eind der vorige week. Dan hoorden wij van diverse plaatsen in de Geldersche Achterhoek, die reeds bevrijd waren. Den Eersten en Tweeden Paaschdag steeg de spanning met het uur, de Mofen trokken steeds somberder gezichten. Het kanaal bij Delden werd bereikt. Enschede vliegveld, Oldenzaal werd bevrijd. Verlangend keken wij uit naar de eerste tanks, dit des te meer omdat wij Tweeden Paaschdag als straf voor het doodschieten van een Duitscher in huis moesten blijven en wie weet wat voor andere gevolgen deze zg terroristische daad zou hebben evenals enkele andere als het reeds gevangen zetten van Duitse soldaten enz. enz. Een dappere Bornsche jongen heeft toen kans gezien om naar Oldenzaal te gaan om daar de Engelschen van een en ander te verwittigen. Maandag gingen enkelen

Foto uit 1904 waarop de kantoorboekhandel met drukkerij is te zien. Deze foto is van G.J. Heise, kleinzoon van de oprichter. Het achterste deel met de drie ramen is nog steeds te zien aan de Cuba.

stiekem weer op straat. Des middags hoorden wij dat werd opgerukt naar Hengelo en dat de HKP direct moest vertrekken. Duitse soldaten van HKP en Luftwaffe liepen grimmig met pantservuisten en handgranaten door de straten. Al waren wij in huis, de spanning steeg merkbaar. Half zes gingen de werkplaatsen van HKP in vlammen op, de meeste Duitse soldaten vertrokken in vlucht. Het werd zes uur, het werd half zeven, ja daar kwamen de eerste tanks uit de richting Hengelo aanrollen. Er werd door achtergebleven groepen Duitse soldaten hier en daar wat geknald, maar echt angstig was het niet direct, al zal men hier en daar even benauwd geweest zijn. Om 7.30uur kon men zeggen dat geheel Borne bevrijd was.”

De schrijver van dit stuk is helaas niet bekend, wel weten we dat in die tijd de heren Joh. ter Hennepe en H. Muizenbelt actief waren voor de krant.

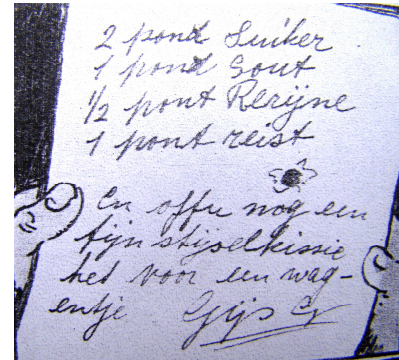
Wordt vervolgd !

't Beste meubel in 't bedrijf is 'n good en handzaam wief.

'n Kosbaar bezit

Johan Kwast

Wee van oeleu, van vuur 'n tweeden W.O., zeg 'n stripbeukske nog wat? Ik ma'j hoppen van wal. Ik bedoel de stripverhalen "Gijsje Goochem's guitenstreken". Herkenbare komische verhalen, nostalgie en humor van de boawenste plank.

Stripverhaal "Gijsje Goochem" zoals dat voor de Tweede Wereldoorlog in het blad "Eigen erf" werd opgenomen.

De hoofdrolspöllers bint: Gijsje Goochem, 'n ondernemend jeunken met piekheure en 'n geroet bloesje an; zien kameröatje Wimpe, altied en oaweral met 'n eagenwies petje op 'n kop; en Nero, 'n verneamstig heunke, meark Foks.

Alns geet op zien plat Amsterdams en zee loat oe genieten van echte jongsstrekke, dee nich aaltied prebleemloos ofloopt. A'j dee spannende verhalen least en nog 'n moal least, dan kö'j oe der völ bije deanken.

't Streekblad oet dee tied "Eigen erf", zeg oe dat dan nog wat? Meugelijk ok nich völ; noe, doarin zat as bielage vuur de jeugd, dat stripverhaal. An 't ean van elk joar wörden dee verhalen bundeld en in boekvoarm oet gewen. Vuur 25 ceant wa'j dan de man.

Op mienen elfden verjeurdag komt oom Bennard en tante Gerda der met anzetten. 'k Bin der naa wies met. Ik begin der voort an en bin der dagen lang zeut met.

Mooie en biezeundere jongsverhalen, vol spanning; ie könt der nich genug van kriegien. Stelt oe ees zo 'n verhaal vuur. Net as dee jongs wilt voetballen um 't kampioenschap van de stroat, wòrdt zee op pad steurd um bosschoppen te doon. Doar möt ze wat op veenden. Zee griept euren piel en boog, schriewt de bosschoppen op briefkes en stekt 'n piel der duurhen. 't Is waarm weer en bie 'n kruudenier steet 't raam wiedwagens lös. De jongs leat an en scheet; 't briefke blif stekken in nen groten zak suiker. "Zukke vrömde bestellingen he'k nog nooit 'ehad", zeg 'n grutter. En zo geet dat met dee bössls van jongs, zee hebt zo eure eagen oplossingen.

Wat dach ie van 't geval dat ze fietsen wilt leren. Met völ möaite kleait ze zich op 't zadel en dan geet 't al harder van 'n bult of. De trappers bint ze van schrik al kwiet en as 't neurig is, könt ze de remmen ok nich zo rap veenden. Resultoat: 'n veeldwachter "buike", jaagt ze in volle vaart van de sökken. Hoo dat wieder oflöp, kö'j wal roan. Zo hebt zee aaltied wat vrömde bije de hakken.

Mennige Boornse jong hef mien beukske leend en de verhalen metbeleawd. 't Doert nich naa lang of 't beukske lig wal an tien stukke oet mekaar. Dee stukke wòrdt gewoon wieder an mekaar duurspölt; nich heel slim vanzölf. Wat deank ie wat, nog binnnen 't joar bin ik van miene stripverhalen of. Mear wat meer is, 't stripbeukske van de "Geillus-treerde Pers" en 'e schrewen duur Jac. Grosman (ne Jörre) heult in 1942 in ees op te bestoan. Jammer, eewig jammer!

Joaren goat der oawerhen; mear dee mooie beleawenissen loat mij nich lös. 'k Doo völ möaite um der wier een in de haande te kriegien. Oaweral noavroag doon, opropen plaatsien, 't leawert almoal niks op. De beukskes bint neargens meer te kriegien. De meeste oalebeukverkopers hebt der zölfs nog nooit van 'eheard. Nen eankelen hef 't oawer: dat kö 'j ok wal röstig vergetten, dat kö 'j. 't Wòrdt nich meer oetgewen. En oondertusken geet miene striploze tied verdan; tot 1992.

Zo mear wat niejschierig, stap ik in Hengel nen antiekweenkel in. 'k Neuze der roond en dan . . . Ik kan miene ogen nich geleuwen. Warachtig, doar achterof, in ne glazen kaste, stoat drie stripbeuke van "Gijsje Goochem". 'n Verkoper kik mij vrömd an en zeg: "Dat bint slim biezeundere stripbeuke, weet ie dat wal?"

Joa, dat wee'k, mear dat vertel ik em nich. Van de pries schrik ik toch wal effen. Fl.125,00, fl. 87,50 en fl. 35,00 möt ze opbrengen. En dan mag ik nog nich ees mopperen, want de catalogus wearde schient fl. 150,00 te wean. 't Geet mij wal duur 'n hard bot, mear 't möt der mear opan; 't is noe of nooit. 't Goodkoopste beukske dan mear; 't is wal nich al te fris meer, mear dan he'k tenminsten wat. Miene jongsjoaren bleuit wier heelmoal op, hier kaan'k met verdan. 'k Veule mij op slag wier joonk wörden.

Nog ees tien joar later, stek ik 'n neuze der wier ees achter de duure hen. Ik vanzölf voort op dee glazen kaste of. Verdorie, dee aandere twee stripbeuke stoat der nog net zo. Mear de pries steet inmiddels dubbel in de wardering; gewoon gekkenweark. En noe. . . wat doo'k ? Noa lang bakkeleien en onderhaandelen, nem ik beade beuke mear met. Miene knip is wekkenlang, zo plat as 'n dubbeltje. Mear ie wördt der zo, . . . wal fealer op. "Met de tied der mear ees wier hen, ie könt joa mear nooit weten."

Nee, hee kan mij der nich meer an helpen. Wal hef-e 'n leasboek dat oawer dee jongs geet. Doar

he'k nog nooit van 'e heurd. "'t Steet wal in de etalage; he'j dat nich zeen stoon dan?" "'t Is nich goodkoop, dat zeaj ik oe der voort bie, mear a'j mij € 84,50 doot, is 't boek van oe."

Wat ne pries; "nee, loat 't boek mear mooi in de etalage stoon." 'k Deanke: "'t Is mooi 'e wes, nich dan?"

Loat ik noe bie, nen kringloopweenkel in Weenterswiek, 'n moal geluk hebben. 't Zölfde boek steet doar zo mear te stoon. In ne glazen kaste, dat wal. Duudelijk is, dat't wat biezeunders möt wean, mear van ne pries hebt ze gin benul. Ik wal, € 4,00 is joa gin geeld. Dat wördt dus: inpakken, betalen en rap der met votwean.

Zo zee'j mear ees wier: mangs mö'j 'n betje geluk hebben. En . . . iets of wat nen tik. Joa, dat wil ik oe nich ofstrien, dat wi'k nich.

Bliwen hoppen, ie weet 't joa moar nooit. "A'j lang genog wocht, dan gif nen ossen nog melk."

En . . . met regelmoat helder op lachen; dat geet der met strieken. 'n Better medicien is der nich. 't Heult 'n dokter lange boeten de deure en dat is heel wat weard, dat is 't.

Cursus "Van Borghende tot Borne"

Al enkele jaren nu verzorgt Martin Thiehatten een cursus gericht op de historie van Borne. Het gaat hierbij om een eerste oriëntatie. Met de basiskennis uit deze cursus kan verder onderzoek en studie leiden tot een verdieping van die kennis en mogelijk ook tot zelfstandig vervolgonderzoek en/of het schrijven van artikelen. Het bestuur van de heemkundevereniging heeft Thiehatten gevraagd in 2013 opnieuw een cursus te verzorgen.

De cursus wordt op zes zaterdagen verzorgd in kulturhuis "De Bijenkorf", van 09.30u tot 12.30u. De cursusdagen zijn gepland op 16 en 23 februari en 2, 9, 16 en 23 maart 2013. De kosten zijn € 65,00 inclusief koffie en het boek "Van Borghende tot Borne". Het maximaal aantal deelnemers is 15 personen.

De cursus wordt gegeven aan de hand van een aantal thema's, t.w. agrarische geschiedenis, de adel, kerken, begraafplaatsen, kleine industrieën en de textielindustrie.

Op de zes zaterdagochtenden wordt de Bornse geschiedenis bekeken met een excursie van 1½ uur, voorafgegaan door een diapresentatie van 1 uur.

Borne's eerste burgemeester en notaris Willem Christiaan Lantman -1- Geld verdienen

AnjaTanke en Jeroen Kuhlmann

Het jaar 1811 kan beschouwd worden als 'oprichtingsjaar' van de gemeenten en in februari 1812 werden bij keizerlijk decreet notarissen benoemd, onder andere in het arrondissement Almelo¹ waar Borne onder viel. De man die ten volle van deze ontwikkelingen geprofiteerd heeft, is Willem Christiaan Lantman. Hij werd in 1811 benoemd tot 'maire' van de gemeente Borne en een jaar later volgde de benoeming tot notaris in het kanton Delden met als standplaats Borne.

De aanleiding van het onderzoek

Het is dit jaar dus 200 jaar geleden dat de eerste notaris zich in Borne vestigde. Zijn laatste opvolger is op dit moment Jeroen Kuhlmann. Het 200-jarig bestaan is een mooie aanleiding om eens uit te zoeken wie Willem Christiaan Lantman is. Ook wilden we graag 'bewijs' vinden met betrekking tot de verhalen die nog steeds over hem worden verteld. Zoals het vertrek uit Borne, dat in verband zou staan met financiële problemen en dat hij de opdrachtgever zou zijn van de bouw van de Harmonie op de hoek Potkampstraat / Grotestraat.

Samen zijn we op pad gegaan om zoveel mogelijk informatie te verzamelen. De afgelopen jaren is door verschillende personen wel wat gepubliceerd over Lantman. Helaas niet altijd met een bronvermelding waar het geschrevene op is gebaseerd. Het maakte het voor ons lastig om het gepubliceerde in bronnen terug te vinden. Wij beogen met dit artikel een completer beeld neer te zetten, hoewel wij de onszelf gestelde vragen niet allemaal hebben kunnen beantwoorden. Al met al is het een boeiende en intensieve zoektocht geworden.

In dit eerste deel gaat het over geld verdienen. We besteden aandacht aan:

- ✓ In dienst van de prins;
- ✓ Bombazijnfabrikant en eigenaar van een blauwververij;
- ✓ Richter van Borne;
- ✓ Maire, schout, burgemeester en secretaris van Borne;
- ✓ Notaris met standplaats Borne;
- ✓ Rechter-plaatsvervanger in Delden en Almelo;
- ✓ Aan- en verkoop en beheer van onroerend goed.

In de volgende aflevering van *Boorn & Boerschop* komt het vertrek naar Amerika aan bod. Tot slot in

Het laatste, derde deel gaat het over zijn achtergrond en familie. Tijdens ons onderzoek is hierover tamelijk veel informatie gevonden, dat al dan niet indirect, ook wat vertelt over de opvoeder Lantman. Daarom besteden we ook hier aandacht aan.

In dienst van de prins

Willem Christiaan Lantman wordt op 11 november 1778 in Nijmegen geboren en daar gedoopt. Als knulletje van tien jaar treedt hij als cadet-volontair in dienst van het Regiment Infanterie van V.R. baron Bentinck². De officiële benaming is Regiment Nationalen 24. Het regiment stond op repartitie (was in betaling) bij het gewest Holland. Op 14 september 1792 wordt Lantman bevorderd tot vaandrig in de tweede compagnie van het eerste bataljon³.

De jonge vaandrig Lantman is militair in een roerige tijd. Op 1 februari 1793 verklaart de koning van Frankrijk de oorlog aan de koning van Engeland en de stadhouder van Nederland.

In oktober 1794 wordt het regiment opgenomen in een nieuw geformeerd korps, dat het oostelijke deel van de Republiek moest beveiligen tegen de Fransen, die die maand met het beleg van Nijmegen waren begonnen. Op 1 november werd dit korps in de omgeving van Arnhem gestationeerd. Twee dagen later kreeg het Regiment Bentinck opdracht zich in allerijl naar Nijmegen te verplaatsen. Op 7 november viel het besluit de vesting te ontruimen. Voor dit regiment mislukte dat echter, omdat de gierpont waarmee het 's nachts de Waal zou oversteken, midden op de rivier losraakte en in de stroom bleef liggen. Op 9 november, een dag na de capitulatie van Nijmegen, ging de daarin achtergebleven bezetting in Frankrijk in krijgsgevangenschap. Daartoe hoorden ook de militairen van het Regiment Bentinck, die zich nog op de gierpont bevonden. Lantman zat acht maanden gevangen.

METTE, den Kader Johannes Cock. — Nog onder het eerste Battaillon van het Regiment van den meergemelden Generaal-Majoor BENTINCK: tot Vaandrig effectief, in plaats van den tot Vaandrig effectief, met rang van Luitenant, in het Regiment Dragoniers aangestelden Vaandrig H. Haringman, den Kadet Willem Christiaan Lantman.

Bericht in de *Rotterdamsche Courant* van 18 oktober 1792 nr. 125 van de bevordering door de erfprins van Oranje Nassau in zijn regiment. (Bron: www.kb.nl)

Na zijn vrijlating nam hij ontslag uit het leger⁴. Vanaf 1795 tot 1803 is Lantman op een andere manier actief. Hij beschrijft het als volgt in een verzoekschrift aan koning Willem II uit 1844: *“Dat hij tusschen 1795 en 1803 steeds op alle mogelijke wijze het belang van U Majesteits Koninklijk huis heeft helpen bevorderen door geattacheerd te blijven aan mijn Kolonel Raasfeld in het bezorgen van correspondentie tussen deze en andere geëmi-greerde officieren”*⁵.

De officieren van wie Lantman melding maakt, kunnen inderdaad degenen zijn die in 1795 via Duitsland naar Engeland uitweken of dienst namen in buitenlandse legers. Het is niet duidelijk hoe het bezorgen van correspondentie uitgelegd moet worden of hoeveel tijd hij eraan besteedde.

In 1799 is Lantman in Zwolle als de Engelsen op 27 augustus landden in Callantsoog. Het zet de verhoudingen tussen de prinsgezinden en de patriotten verder op scherp. De prinsgezinde Lantman moet vluchten uit Zwolle omdat tegen hem een bevel tot aanhouding was uitgevaardigd⁶.

Het Regiment Nationalen 24

In 1783 werd de officiële benaming vastgesteld. In 1795 (Franse tijd) ging het regiment op in het 2e bataljon van de 6e Halve brigade.

Het regiment bestond uit 2 bataljons, elk met een grenadier-compagnie en zes muskietier-compagnieën. Hoewel het regiment officieel een nummer / naam droeg, werd dit alleen gebruikt op hun wapens en uitrusting en waren ze beter bekend onder de naam van hun commandant (kolonel). Begin 1793 bedroeg de (theoretische) sterkte 762 man. Na de oorlogsverklaring op 1 februari 1793 van de Franse Republiek aan de Koning van Engeland en de Stadhouder der Nederlanden werd de sterkte opgevoerd naar 983 man⁷.

Dirk Joachim Willem Jan van Raesfelt

Dirk Joachim Willem Jan van Raesfelt was van 1790 tot 1794 kolonel-commandant van het Regiment Infanterie Bentinck. Hij was als zodanig de opvolger van Volkier Rudolf baron Bentinck van Schoonheten-Yrst, die eind 1789 – als opvolger van Ralph Dundas - kolonel-eigenaar van het regiment werd. Van Raesfelt was van 1779 tot 1790 luitenant-kolonel bij dit onderdeel. Halverwege 1794 werd hij commandant van een naar hem genoemd grenadiersbataljon. Dit ging deel uitmaken van het geallieerde veldleger dat vanaf juli 1794 tegen de Fransen werd ingezet. In dit bataljon waren ook de twee grenadiers-compagnieën van het Regiment Bentinck opgenomen. Het is aannemelijk dat Lantman toen bij het regiment is blijven dienen. Het eerste bataljon daarvan lag toen voor het ene deel in Kampen en voor het andere in Zwolle⁸.

Bombazijnfabrikant / eigenaar van een blauwververij

Willem Christiaan trouwt in 1801 in Zwolle met Johanna Maria van der Heijden en nu moet er geld verdiend worden. Op 30 augustus 1802 koopt hij tezamen met Jan Roseboom van de familie Eenhuis een huis met hofgrond aan de Ennekerdijk (sectie D nr. 357: zie het kaartje op bladzijde 8), naast het huis en hof van Jan Roseboom. De koopprijs bedraagt f 575,00⁹. Samen beginnen ze een bombazijnweverij. Bombazijn is een vrij grove half linnen, half katoenen stof. Deze stof werd

hoofdzakelijk gebruikt voor werkkleding.

In 1804 wordt de samenwerking met Roseboom ontbonden en deze begint voor zichzelf¹⁰. Inmiddels was Lantmans zus Hendrina met haar man W.H. Christiaens in Borne komen wonen. Samen met Christiaens zet Lantman de bombazijnfabricage aan de Ennekerdijk voort. Uit een hypotheekakte uit 1805 blijkt dat in het pand aan de Ennekerdijk een ververij gevestigd is¹¹. Vermoedelijk wordt hier een blauwververij bedoeld. In een dergelijke ververij werd met de kleurstof indigo kleding donderblauw geverfd tot op het zwarte af. Destijds was kleding verven goedkoper dan nieuwe aanschaffen. Zwarte kleding werd gedragen tijdens een rouwperiode.

Hoe het met de bombazijnfabricage en de blauwververij is afgelopen, is niet bekend. Het echtpaar Christiaens vertrekt in 1808 uit Borne. Het pand aan de Ennekerdijk blijft eigendom van Lantman.

Richter van Borne

In 1795 is richter Jacobs door het volk gekozen als richter van Borne en voorzitter van de municipaliteit. Jan Deckwitz schreef al eerder over de perikelen rond deze verkiezing¹². Een richter hield zich onder andere bezig met ordehandhaving, het uitvoeren van de rechtspraak, of om afspraken tussen partijen bindend vast te leggen zoals voogdij of aan- en verkopen.

Begin 1803 schrijft Jacobs een brief naar het Departementaal bestuur van Overijssel in Zwolle. Hij heeft met leedwezen een gerucht gehoord, dat de heren in Zwolle van plan zijn de burger Lantman in zijn plaats willen aanstellen als richter van Borne. Jacobs hoopt dat dit bericht *“voorbarig, onwaar en van alle grond ontbloot”* is. Temeer omdat hij in 1795 op democratische wijze is benoemd en het richterambt bijna acht jaar trouw, met alle vlijt en naar genoegen van de Bornse ingezetenen heeft gediend. Tevens geeft hij aan dat het aanvaarden van de functie van richter zorgde voor een inkomensdaling, maar dat hij dat er graag voor over had. Jacobs eindigt zijn brief met een pleidooi om hem zijn aanstelling te laten behouden op grond van onberispelijk gedrag en gedane financiële opofferingen.

Op 16 februari 1803 neemt het Departementaal bestuur van Overijssel een besluit dat bij Jacobs zeker voor grote beroering heeft gezorgd; Lantman wordt aangesteld als richter van Borne en hij wordt dus ook voorzitter van de municipaliteit in Jacobs' plaats. Het besluit is gericht aan *“de gewezene rigter van Borne Jacobs”*. Voordat Jacobs het besluit ook maar gelezen heeft, is de boodschap duidelijk¹³. De verdiensten van Lantman als richter inclusief het voeren van het secretariaat bedragen f 1200,00 per jaar¹⁴.

Maire, schout, burgemeester en secretaris van Borne

Bij keizerlijk decreet van 18 oktober 1810 werd besloten dat de Franse administratie per 1 januari 1811 zou worden ingevoerd. Dit bepaalde dat de

Franse wetten, de Franse bestuursindeling en de Franse rechterlijke organisatie ook in Nederland van toepassing zijn. Het betekende het eind van het richterambt Borne en de gemeenten en daarmee dus ook dat er gemeentebesturen ontstonden. Vaak werden bij het bepalen van de gemeentegrenzen de grenzen van de voormalige kerspels of richterambten aangehouden.

Op 10 april 1811 wordt in de woning van Lantman, bij gebrek aan gemeentehuis, het gemeentebestuur en de uit 15 mannen bestaande gemeenteraad geïnstalleerd door de onderprefect van het arrondissement. Lantman wordt benoemd tot maire (burgemeester), G.J.O.D. Dijkers tot adjunct-maire (secretaris). Lantman ontvangt voor het gebruik van een kamer in zijn woning als gemeentehuis over 1811 een vergoeding van f 24,00¹⁵. Deze woning staat op de plek waar nu de woning Grotestraat 139-141 staat.

In 1814, na het vertrek van de Fransen blijft de bestuursindeling hetzelfde. Wel wordt de benaming 'maire' vervangen door burgemeester. In 1816 trad het Reglement van bestuur ten plattelande van Overijssel in werking. De burgemeester heette voortaan schout en er werden twee schepenen door Gedeputeerde Staten benoemd, gekozen uit de gemeenteraad. Leden van de plaatselijke besturen werden benoemd voor een periode van zes jaar en waren herkiesbaar. In 1825 werden de namen schout en schepenen veranderd in burgemeester en assessoren. Het plaatselijke bestuur bleef bestaan uit een burgemeester, twee assessoren en een gemeenteraad. In hetzelfde jaar werd Lantman eveneens belast met de taak van gemeentesecretaris¹⁶.

Borne was in deze periode een kleine, weinig welvarende plattelandsgemeente. In 1840 telde de gemeente ruim 3400 inwoners. Er was weinig industrie. De beroepsbevolking bestond grotendeels uit wevers en landbouwers die, naar gelang het seizoen, deze beroepen wisselend beoefenden. Er gebeurt in de periode 1811-1843 weinig schokkends. Wel noemenswaardig is de aanleg van de huidige Grotestraat in de jaren '30 en het patent dat in 1828 verstrekt wordt aan Salomon Jacob Spanjaard. Als notaris maakt Lantman in 1837 de akte op waarin Salomon Jacob Spanjaard zijn zoon aanwijst als zaakwaarnemer van het groeiende familiebedrijf dat in deze periode nog hoofdzakelijk thuiswerkers (wevers) in dienst had.

Eind 1843 lopen de zesjaarlijkse benoemingstermijnen voor burgemeesters af en Lantman verwacht dat hij opnieuw benoemd zal worden. Dit keer zal

De heer Lantman Schout a Borne Debet			
1816	1/8 Onwelan		
1 Jan	1/2 Boek groot veldaan papier	1	5
20 Feb	1 Almanach	1	8
16 April	Wier Borne Pennen a 12 St	5	5
11 Junij	2 Riem best papier	2	18
	20 Lak best groot papier	5	12
	2 pennen Lak	2	
	2 potloden		12
19 July	4 Pennen a gtt		8
5 Sept	1 Riem papier	1	16
	2 1/2 Best papier	7	
25 Nov	1 Ppen Lak	6	
9 Dec	3/8 Onwelan	1	4
	1 Boek Ikon staten	1	17 8
27 Dec	2 Riem papier		15
	1 Boek Sterflijsten	3	4
		35	2 0
	Indragen	- 3	12
		38	14 8

In museum Bussemakerhuis is dit bestellingenregister te bezichtigen van vermoedelijk Bussemaker. Lantman bestelt in 1816 het volgende: ouwel, diverse kwaliteiten en hoeveelheden papier, pennen, potloden, lak om mee te zegelen, een mandatenboek, een almanak en een boek sterflijsten. De rekening over 1816 bedraagt f 38-14-8.

het echter anders gaan. De minister van Binnenlandse Zaken heeft voorafgaand aan de herbenoeming overleg met de gouverneur (nu Commissaris der Koningin) van de provincie. Zo ook in Overijssel.

In het advies van de gouverneur aan de minister worden een aantal zittende burgemeesters niet gespaard. Zo wordt de burgemeester van Rijssen gekarakteriseerd als "lomp, eigenzinnig en despotiek", die van Den Ham maakt zich dagelijks schuldig aan plichtsverzuim. Een viertal burgemeesters wordt benoemd in een andere (kleinere) gemeente in de hoop dat zij daar beter zullen functioneren. Eén daarvan is J. Bussemaker, toen nog burgemeester van Tubbergen. Hij wordt neergezet als een middelmatig ambtenaar die niet overweg kan met Von Bönninghausen van Herinckhave. Hij wordt vanwege deze twee redenen verplaatst naar Borne. Wel met minder salaris.

Over Lantman wordt het volgende genoteerd: "Met betrekking tot den uitvallenden secretaris en burgemeester van Borne W.C. Lantman vermeen ik mij te mogen gedragen aan particulier berigt met bijlage onlangs aan uwe ex. gegeven waardoor genoegzaam de niet weder voordragt is gewettigd"¹⁷. De gouverneur heeft dus aan de minister een vertrouwelijke brief overhandigd of laten overhandigen waarin uit de doeken wordt gedaan waarom Lantman niet opnieuw benoembaar is. Kennelijk is de minister het hiermee eens want in de voordacht bij het Koninklijk Besluit staat het volgende:

"Ten aanzien van den Heer W.C. Lantman burgemeester en secretaris van Borne, die, volgens de, door den heer Gouverneur aan mij gedane

vertrouwelijke mededeeling, ongeschikt is, om nog opnieuw tot Burgemeester te worden benoemd'. Helaas is dit vertrouwelijke briefje niet gevonden. Andere burgemeesters worden niet bepaald gespaard in de beschrijvingen over hun functioneren. Welke redenen zouden er geweest zijn die zelfs niet vermeld worden in de stukken?

En aldus wordt per 2 januari 1844 J. Bussemaker tot burgemeester en secretaris van Borne benoemd. Lantman krijgt wel eervol ontslag als secretaris¹⁸.

Het nieuws van de benoeming van Bussemaker moet Lantman lezen in de Staatscourant. Het bericht zal zijn ingeslagen als een bom. Toch onderneemt hij snel actie. Op 4 januari al wendt hij zich tot koning Willem II met een verzoekschrift en schrijft hij een pleitbrief aan pastoor Coolen uit Zevenbergen. Lantman heeft de pastoor ontmoet in 1843 en deze heeft weer goede contacten met de bisschop van Den Bosch.

In het verzoekschrift aan de koning refereert Lantman eerst aan de loyale houding die grootvader, vader en hijzelf hebben ten aanzien van het koningshuis door te dienen in het leger van de prins. Vervolgens beschrijft hij zijn eigen verrichtingen in dienst van stadhouder Willem V. Daarna beschrijft hij zijn ambtelijke carrière vanaf 1803. Na deze opsomming komt Lantman ter zake door te stellen dat hij onverdiend - er waren nooit klachten - en onverwachts uit zijn functies is ontheven. Hij vraagt Willem II hem zijn functie als burgemeester terug te geven die, naar zijn mening, wederrechtelijk is gegeven aan Bussemaker. Als teruggave niet mogelijk is dan wil hij graag eervol ontslagen worden als burgemeester met toekenning van een pensioen. Tevens vraagt hij een pensioen voor de periode dat hij de functie van secretaris heeft uitgeoefend.

De toon van de brief aan pastoor Coolen is heel anders van aard. Via de bisschop kan de zaak van de

Twentse katholieken, maar vooral die van hemzelf bepleit worden bij de koning. Lantman schetst de onderdrukte positie van de katholieken ten opzichte van de gereformeerden. Deze laten geen kans onbenut om het katholieke volksdeel dwars te zitten. Zo zijn er in Twente maar twee katholieke burgemeesters op een bevolking die overwegend katholiek is. Bij de herbenoeringen in 1844 zagen de gereformeerden hun kans en dat terwijl de koning een liberaal standpunt heeft: waar overwegend katholieken wonen, moet er ook een katholieke burgemeester zijn. De koning is bedrogen omdat geen katholieke burgemeesters herbenoemd zijn!! Lantman noemt het als volgt: *"Het is een knoeistuk van den gouverneur en de Minister van Binnenlandse zaken, die intieme vrienden zijn . . . dat de onrechtvaardige handelingen van de gouverneur schipbreuk komen te lijden"*.

Lantman geeft zelf twee redenen waarom hij niet herbenoemd is:

- Zijn drie dochters *"heeft hij de geestelijke stand laten aanvaarden"*. Eén is ingetreden in een congregatie en twee zijn kloppen.
- Hij voedt vier kleinkinderen op in het katholieke geloof. Het zijn de kinderen van zijn oudste zoon Jan, die was getrouwd met een gereformeerde vrouw. Zij werd voordat zij met Jan trouwde katholiek.

Lantman doet een vlamme oproep *"het is daarom dat ik Uwe Eerwaarde, en alle Roomsche Catholieke priesteren en Superieuren kome imploreren om mij bij te staan bij den Koning door alle hunnen invloed omdat aan mij, en aan alle Roomsche Katholieken in Twente het aangedane ongelijk door den Heer Gouverneur hersteld worde"*¹⁹.

Er heeft geen herbenoeming als burgemeester plaatsgevonden. Op 2 januari 1844 komt aan Lantman's ambtelijke carrière een eind. Vermoedelijk is aan hem geen pensioen toegekend als burgemeester en secretaris. Enig bewijs van een

Op 29 april 1812 passeert Lantman zijn eerste akte. Het betreft de verkoop van een perceel weiland (een 'hooimaat') gelegen in de Lange Maat in boerschap Hertme. Verkoper is Gerrit Weldhuis, bouwman uit Deurningen en koper is Hendrikus Mulder, timmerman uit Borne. De koopprijs bedraagt f 95,00 vrij geld of wel 199 franken en 50 centimes. De akte is niet door de partijen ondertekend maar wel door Lantman en twee getuigen, Jan Rondekrans, rentenier oud 51 jaar en Jan ten Cate, brouwer, oud 59 jaar. De officiële akte is in het Frans maar ingevouwen in die akte is een Nederlandse vertaling opgenomen. In de 26 jaar dat Lantman notaris is, passeert hij 3020 akten. Een jaargemiddelde van 116. (Foto: Jeroen Kuhlmann)

toekenning daarvan is niet gevonden²⁰.

Notaris met standplaats Borne

Anders dan in de rest van Nederland kende men tot 1811 geen notarissen in Overijssel. Daar kende men schouten en richters die akten passeerden. Deze fungeerden niet alleen als bestuurder (burgemeester) maar, volgens huidige begrippen, ook als rechter en notaris.

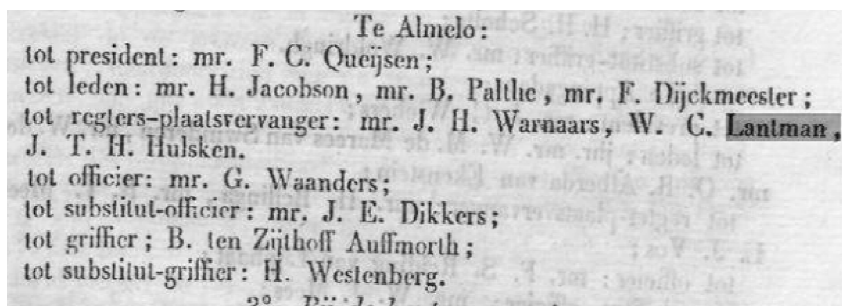
De eerste notarissen in Overijssel werden in 1811 benoemd. In het nieuwe arrondissement Almelo, waar ook Borne onder viel, was dat in 1812.

Na de Franse revolutie werd veel waarde gehecht aan de scheiding der machten (Trias politica). Bestuurlijke en rechtsprekende functies werden daarbij gescheiden. Des te opmerkelijker is het dat Lantman na zijn benoeming tot eerste burgemeester van Borne ook tot notaris werd benoemd. Wellicht dat zijn kennis van de Franse taal (opgedaan tijdens zijn krijgsgevangenschap in Frankrijk?) een aanbeveling was. Te benoemen notarissen moesten namelijk wel vertrouwd zijn met de Franse taal en notariszaken. Bij Koninklijk Besluit van 22 juli 1838 wordt aan Lantman eervol ontslag verleend als notaris. Wilink wordt zijn opvolger²¹.

Vrederechter-plaatsvervanger in Delden en rechter-plaatsvervanger in Almelo

Nu het richterampt in 1811 was opgeheven en er geen richter meer was om recht te spreken en afspraken tussen partijen bindend vast te leggen, kwam daarvoor in de plaats de vrederechter als laagste rechter in een landelijk uniform rechtstelsysteem. De vrederechter sprak o.a. recht in zaken betreffende roerende goederen. Daarnaast trad hij op in familie- en erfrechterlijke zaken, zoals het benoemen van curatoren en voogden. Inwoners uit de kersverse gemeente Borne moesten hiervoor naar de vrederechter in Delden. Kwam men er niet uit dan kon de stap gemaakt worden naar de zogenaamde *Rechtbank van eerste aanleg* in Almelo. Deze rechtbank behandelde ook strafzaken.

In 1811 moest er dus een nieuwe rechterlijke organisatie staan. Niet alleen de plaats waar de rechtbank gevestigd zou worden moest bekend zijn, maar deze moesten ook bemand worden. Daartoe werd onderzoek gedaan naar geschikte personen. In 1810 was iedereen die in het justitiewezen werkzaam was, verzocht om een opgave te doen van zijn personalia en werkervaring. Ook Lantman heeft opgave gedaan. Deze dienden als basis voor de personele invulling van de te verwachten functies. Eén van de benoembaarheidseisen was een voltooide studie rechten. Mogelijk dat men voor oost-Nederland wat soepel met deze eis is omgegaan in verband met een gebrek aan geschikte kandidaten. Over het algemeen werden juridisch geschoolde kandidaten (dus geen juristen) benoemd tot vrede-

Publicatie van de benoeming tot rechter-plaatsvervanger in de Nederlandsche Staatscourant van 18-09-1838, nr. 221. Hier wordt Lantman genoemd zonder titel. Bron: www.kb.nl

rechter. Toetsingscriteria voor het ambt van vrederechter waren: een goede naam, enig aards vermogen, een meer dan behoorlijke begaafdheid en aanleg en enige bestuurlijke of juridische ervaring²².

Lantman was vrederechter-plaatsvervanger in Delden. Het is niet bekend wanneer hij in deze functie is benoemd²³.

Vanaf september 1838 is Lantman rechter-plaatsvervanger in Almelo²⁴. In dat jaar werden de rechtbanken van eerste aanleg vervangen door arrondissementsrechtbanken. De kantongerechten kwamen in de plaats van de vredegerechten. In juni 1849 wordt Lantman eervol ontslagen als rechter-plaatsvervanger²⁵.

Wel of niet meester in de rechten?

Had Lantman nu wel of niet gestudeerd, was hij wel of geen jurist? Wij hebben gezocht in de matrikels van alle Nederlandse universiteiten in de periode 1795-1801 naar een vermelding, maar deze is helaas niet gevonden²⁶. De mogelijkheid blijft dat Lantman gestudeerd heeft aan een buitenlandse (katholieke) universiteit. Hij ondertekent vanaf 1817 consequent met 'mr' en ook andere notarissen spreken hem met die titel aan. Gezien het feit dat de titel in de afgebeelde publicatie in de Staatscourant op deze pagina niet wordt vermeld, doet toch vermoeden dat hij niet is afgestudeerd. Zijn aanstelling als vrederechter-plaatsvervanger is ook een aanwijzing. Hij zal dan op een andere manier juridische kennis vergaard hebben.

Aan- en verkoop en beheer van onroerend goed Utrechtse woningen

Lantmans vrouw Johanna Maria van der Heijden is eigenaresse van twee woningen in de stad Utrecht. Haar moeder is in 1809 in Borne overleden en vermoedelijk zijn deze panden afkomstig uit haar familie. De ene woning is genaamd Duickestijn en gelegen bij de Wijstraat. De andere woning ligt bij de stadssingel en de Tolsteegpoort. Beide woningen werden in 1811 verkocht aan Teunis Hekkert voor een bedrag van f 2.995,00²⁷.

De Bornse bezittingen

Lantman woont in 1801 in Zwolle. Waarom hij naar Borne komt, is niet bekend. We hebben het niet kunnen achterhalen. Twee suggesties:

Mogelijk heeft hij al contacten met Rooseboom. Maar waar kende hij die dan van? Rooseboom was afkomstig uit Raalte en getrouwd met de Bornse Joanna Hemmeler.

Zoals in het vervolg van dit artikel zal blijken, had de familie Lantman nogal wat Hengelose bezittingen gelegen aan de Oude Bornseweg. De mogelijkheid bestaat dat de jonge Willem Christiaan met zijn vrouw vanuit Zwolle naar Borne trok om deze te beheren. De afstand van zijn woning aan de Grotestraat tot de Hengelose bezittingen bedroeg zo'n 3,5 km.

De eerste grote aankoop die Lantman in Borne doet is het kopen van een huis. Op 27 augustus 1801 koopt hij van Jan Pol, Steven ten Cate, Jan Hulshof en de erven van het overleden echtpaar Hulshof een huis, achterhuis, hof en halve put gelegen in de Horst (huidige Grotestraat 139-141). Ook koopt Lantman een stukje land, ter grootte van één spint (170 m²), gelegen in "de Aanslag" achter de aan te kopen hof. De koopsom bedraagt in totaal f 1000,00²⁸. Zijn zwangere vrouw verblijft dan nog in Zwolle, waar in december het eerste kind geboren wordt. Het gezin zal zich begin 1802 in Borne gevestigd hebben.

Zoals eerder beschreven kocht Lantman in 1802 een pand aan de Ennekerdijk ten behoeve van de bombazijnfabricage en de blauwververij.

In de volgende jaren ziet Lantman kans twee direct aangrenzende panden (huidige Grotestraat 143) aan te kopen naast de woning in de Horst. Op 13 maart 1806 koopt hij van Hendrik Nieuwenhuis en Jan Schoemaker als voogden over Geertruit Goorhuis een half huisje en hofgrond²⁹. Een half jaar later

koopt hij de andere helft met hofgrond van Aaltje Kamphuis. De koopsom bedraagt f 200,00³⁰. In hetzelfde jaar wordt van het echtpaar Dorgelo-Schutte een "hoekje groengrond", dat de "Aanslag" wordt genoemd, gekocht. De grond is gelegen bij de bleek en het "gemene" veld. De koopprijs van f 400,00 is voldaan³¹.

Op 7 augustus 1805 sluit het echtpaar Lantman een hypotheek af bij de heer Slot tot Warmelo voor een bedrag van f 2000,00, tegen een rente van 5%. Als onderpand geven ze een onbezwaard huis (er rustte dus geen hypotheek op), hof en stallingen en nog een huis met hof. Dit laatste huis wordt gebruikt als een ververij. Als borg voor deze lening staat vader Willem Lantman³².

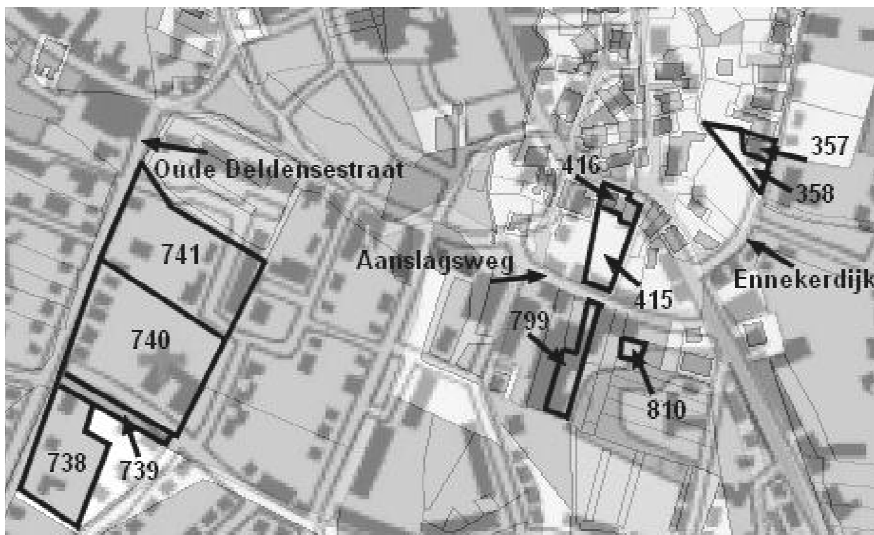
Lantman kocht veel onroerend goed, met name landerijen en om die aankopen te bekostigen sloot hij hypotheeken af. Zo leende hij van de Enschedese fabrikier Jan Wennink in 1816 en in 1817 respectievelijk f 1200,00 en f 800,00. De rente bedroeg 5%. Als onderpand dienden de woningen in de Horst en de Ennekerdijk en omliggende landerijen^{33 en 34}. De lening uit 1816 wordt in 1825 afgelost³⁵.

Lantman leende in 1825 f 2300,00 van de gemeente Borne. Als onderpand wordt gegeven:

- ✓ twee naast elkaar gelegen huizen in de Horst, waarvan het oostelijke huis is gelegen naast "een gemeen wegje";
- ✓ circa vijftig "metrieke roeden" (850 m²) bouwland gelegen tussen twee "gemeene"-wegen;
- ✓ een huis en hof gelegen aan de Ennekerdijk: dit huis dient dan ook nog als onderpand voor een hypotheek bij Jan Wennink;
- ✓ circa vijftien "metrieke roeden" (255 m²) gelegen in de Aanslag;
- ✓ twee weiden groot circa 1 bunder 90 roeden (11530 m²) gelegen bij de algemene bleek.

Tevens hebben zij "tot meerdere securiteit voor gezegd capitaal" de gebouwen laten verzekeren bij de Brand Waarborg Maatschappij te Amsterdam voor een bedrag van f 3000,00. Lantman moet de rente, 5%, betalen aan de gemeente-ont-vanger G.J.O.D. Dijkers. Hij moet dat doen in grof goud of zilver Nederlands geld. Papieren geld, effecten en vreemde munten worden niet geaccepteerd, omdat daarvan de waarde onvoldoende vastgesteld kan worden³⁶.

Lantman leende niet alleen, hij leent ook geld uit en wel een bedrag van f 2300,00 aan de chirurgijn en vroedmeester Bernardus Buursink uit Enschede. Buursink lost de lening in 1825 af³⁷.

Kaartje gemaakt op basis van www.watwaswaar.nl. Aangegeven zijn de percelen welke in 1832 eigendom waren van W.C. Lantman. Naast de aangegeven gronden bezat Lantman ook nog twee percelen grond verkregen uit de markeverdeling.

Sectie D nr.:

357 huis en tuin (Ennekerdijk)

358 tuin (Ennekerdijk)

415 tuin (Grotestraat)

416 huis en erf (Grotestraat)

738 bouwland (Oude Deldensestraat)

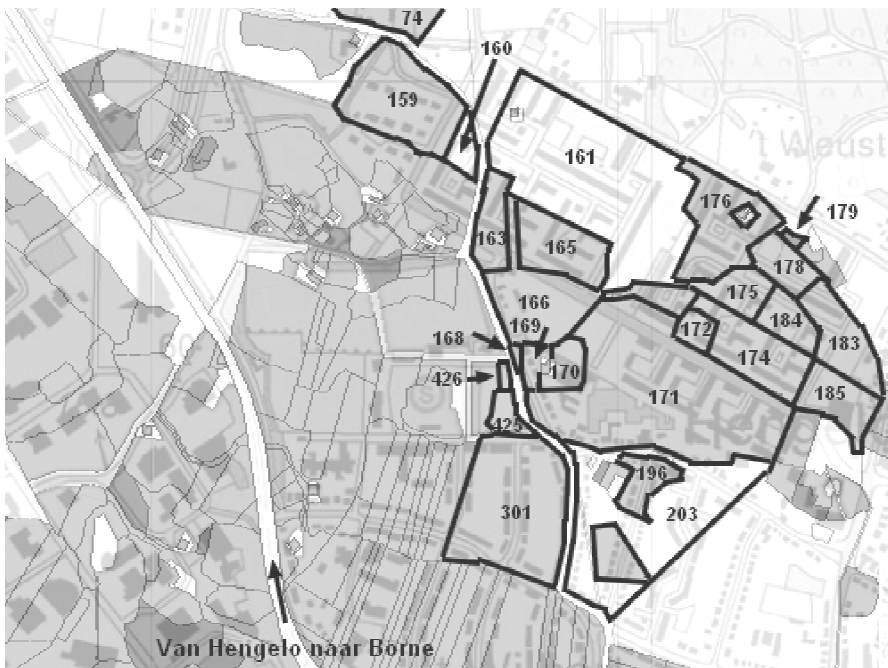
739 hakhout (Oude Deldensestraat)

740 hooiland (Oude Deldensestraat)

741 hooiland (Oude Deldensestraat)

799 bouwland (Aanslagsweg)

810 bouwland (Aanslagsweg)

Kadasterkaartje gemaakt op basis van de website www.watwaswaar.nl Aangegeven zijn de percelen gelegen rond de Werninkhof, welke in 1832 eigendom waren van W.C. Lantman. Onderliggend een recente kaart van het gebied. Perceel 169 is de Werninkhof. De noordelijke begrenzing is de Van Alpenstraat. De meest zuidelijke begrenzing (perceel 203 en 301) is de Achterhoekse Molenweg. Geheel rechts de Uitslagweg. De Oude Bornseweg slingert tussen de percelen door.

Sectie B nr.:

74 bouwland	168 grasgrond	175 weiland	185 bouwland
159 bouwland	169 huis en erf	176 bouw- en weiland	196 bouwland
160 heide	Werninkhof	178 bouwland	203 heide
161 huis en erf	170 bouwland	179 hakhout	301 bouwland
163 hooiland	171 bouwland	183 bouwland	425 grasgrond
165 hooiland	172 bouwland	184 hooi- en bouwland	426 grasgrond
166 bouwland	174 hooiland		

Grote verkoop in 1846

In juni 1846 bieden Lantman en zijn vrouw een groot deel van hun Bornse bezittingen te koop aan:

1. de woning met tuin aan de Ennekerdijk wordt verkocht aan kleermaker E. Schurink voor f 500,00;
2. het huis de Harmonie (Grotestraat 139-141) met erf en halve put wordt verkocht aan J.S. Spanjaard voor f 1.810,00;
3. de weide (sectie D nr. 741) wordt verkocht aan bakker A.F. Immerman voor f 430,00;
4. een kamp bouwland (sectie D nr. 740) wordt verkocht aan wever E. Leferink voor f 500,00;
5. een kamp bouwland (sectie D nr. 738 / 739) wordt verkocht aan fabrikant H.B. Fischer voor f 400,00;
6. een perceel heide uit de voorgenomen markescheiding (sectie A nr. 1310) wordt verkocht aan wever A. Wensink voor f 55,00;
7. een perceel bouwland uit de voorgenomen markescheiding (sectie A nr. 1430) wordt verkocht aan fabrikant J. Lammerink voor f 50,00.

De opbrengst van de veiling bedraagt f 3745,00³⁸.

Bij de grote verkoop van 1846 wordt de westelijk gelegen woning (huidige Grotestraat 143) en een deel van de tuingrond niet verkocht. Uit de kadastrale legger blijkt dat het winkel- / woonhuis met de grond overgedragen wordt aan dochter en winkelierster Theresia L.F. Lantman en consorte³⁹. Tevens worden aan haar overgedragen twee percelen land (sectie D nr. 799 en sectie D nr. 810). Deze stukjes bouwland, vlakbij de woning gelegen, zullen ongetwijfeld hebben gediend voor verbouw van groenten en aardappels voor eigen gebruik.

De Hengelose bezittingen

Enkele jaren na zijn komst in Borne blijkt dat de familie eigenaar is van erve de Werninkhof en omliggende landerijen. In 1806 krijgt Lantman het aan de stok met de eigenaresse van Huijs Hengelo, douairière Wilhelmina van Pallandt, over het onrechtmatig kappen van een boom. Er worden tijdens "regtdagen" in Ootmarsum diverse getuigen gehoord die verklaren

over de eigendomsgrens. In 1808 is er nog geen uitspraak. Zou de zaak met een sisser zijn afgelopen? Helaas ontbreken verdere processtukken⁴⁰.

Op 11 september 1819 gaat notaris Riemsdijk uit Almelo over tot de "publieke inzate" van het erve Werninkhof. Dat doet hij op verzoek van de gezamenlijke erfgenamen van vader Willem Lantman. In de omschrijving van het te verkopen onroerend goed en landerijen worden deze per perceel genoemd. Er zijn in totaal 29 percelen land gelegen in de nabijheid van het erf waarvan één perceel "bouwhuis", de Werninkhof. Diverse personen zetten in op de percelen, maar uiteindelijk is er één koper: Bernardus Ensink betaalt f 7000,00. Hij verklaarde op te treden "voor en ten behoeve van W.C. Lantman". Het gegeven, dat deze bezittingen niet in onderling overleg worden verdeeld en W.C. Lantman kennelijk een stroman voor hem laat bieden bij de openbare verkoop, doet vermoeden dat de onderlinge verhoudingen binnen de familie niet optimaal waren.

Grote verkoop in 1845

Eind 1844 bieden Lantman en zijn vrouw de Werninkhof met diverse (omliggende) landerijen te koop aan. Toen hij in 1819 de eigenaar werd, kocht

hij 29 percelen, nu worden er 43 te koop aangeboden middels een veiling. De percelen zijn gelegen rondom de Werninkhof (zie kaartje op blz. 9), één perceel is gelegen in Klein Driene en drie percelen aan wat nu de Oosterbosweg heet. Alle percelen zijn verpacht of verhuurd. Elke huurder huurt ook stukken heide. Bij de markeverdeling zal de Werninkhof haar deel hebben gehad en de verhuur zal hier mee te maken hebben.

De totale inzet door verschillende bieders bedraagt f 10.174,00. Op 15 januari 1845 vindt de openbare veiling en toewijzing plaats. Uiteindelijk roept Hendrik Overbeek, winkelier te Hengelo "mijn" bij een bedrag van f 10.950,00. Alle percelen met een totale oppervlakte van 57.512 m² worden zijn eigendom⁴¹.

Erve het Werninkhof ook genoemd Sladenhuis rond 1900

Grond in de Weerselo

Lantman bezat een ook nog ruim 1,5 hectare hooiland in de gemeente Weerselo. Nu ligt dit stuk grond in de gemeente Hengelo aan de Timmersweide bij het zwembad⁴².

Het schilderij van Willem Christiaan Lantman?

Van dit portret is altijd aangenomen dat W.C. Lantman hier wordt afgebeeld. Maar is dat ook zo? De afgebeelde persoon in militair uniform is een man van middelbare leeftijd. Uit het onderzoek naar Lantman's militaire carrière is gebleken dat hij in de

Willem Christiaan of toch Jan Lantman?

periode van 1788 – 1795 in dienst was van het Regiment Bentinck. In 1795 was hij 17 jaar.

Omtrent het uniform is informatie ingewonnen bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. Uit het antwoord blijkt dat het om een officiersuniform gaat van het Staatse leger. Voor zover het instituut kan nagaan, is dit niet het uniform van het regiment Bentinck, waar Lantman diende.

In 1905 wordt deel 2 van de Iconographica Batava uitgegeven. Hierin worden geschilderde en gebeeldhouwde portretten van 18^e eeuwse Nederlanders beschreven, met daarbij o.a. de verblijfplaats van het werk. De auteur is E.W. Moes, directeur van het Rijksprentenkabinet. In deel 2 wordt een Jan (Johannes) Lantman genoemd, met het jaartal 1773. Dit schilderij hangt "bij den heer Lantman te Borne". Deze tweede luitenant-kolonel en kapitein Jan Lantman was de grootvader van W.C. Lantman. Hij is geboren in 1729 in Hoorn. Op 10 november 1772 werd hij door de Raad van State in de genoemde rang als officier aangesteld⁴³. Jan Lantman is begraven in 1773 bij Fort Zeelandia in Suriname.

Wie staat nu afgebeeld op het schilderij?

Resumerend:

- ✓ in 1905 hangt bij een Lantman in Borne een oud portret van Jan Lantman;
- ✓ uit informatie van het N.I.M.H. blijkt dat het uniform, voorzover zij kunnen nagaan, niet is van het Regiment Bentinck;
- ✓ het is het uniform van een officier;
- ✓ Jan Lantman had de rang van luitenant-kolonel, Willem Christiaan Lantman was vaandrig;
- ✓ de geportretteerde is van middelbare leeftijd.

Deze conclusies maken ons aan het twijfelen of W.C. Lantman wel de geportretteerde is. Van Jan kan met recht gezegd worden dat hij een achttiende eeuwse Nederlander was. In tegenstelling tot Willem Christiaan die aan het eind van die eeuw volwassen werd. Ons inziens is er dus nog een kandidaat: Jan Lantman⁴⁴. Of was er nog een tweede schilderij, dat van Jan Lantman, wiens geschilderd portret in de vergetelheid is geraakt?

Waar hing het portret achtereenvolgens aan de muur? Op basis van het bevolkingsregister kan de volgende reconstructie gemaakt worden:

Bij W.C. Lantman tot het vertrek in 1848 en vervolgens bij zijn zoon, de gemeentesecretaris W.A.L. Lantman. Deze overleed in 1888. Zijn schoondochter E.E. Lantman - ten Breuil trok met (klein)kinderen bij hem in. Rond 1903, als Moes zijn onderzoek doet voor het tweede deel van de *Iconographica Batava*, wonen nog twee mannen Lantman in Borne: Arnoldus I.M.W.C. Lantman en Johannes W.A.L. Lantman, beiden kinderen van E.E. Lantman-ten Breuil.

Vanaf de jaren 1950 is het portret in bezit van Gerhardina M.F. Lantman, zij is een zus van de hiervoor genoemde twee broers. Vandaag de dag hangt het portret ergens in Brabant bij één van haar kleinzons⁴⁵.

Met dank aan

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH).

Dhr. M.W. van Boven, mevr. A.M.A.J. Driessen, dhr. H. Gloerich, dhr. J.J. Grootenboer, dhr. J. Huurman, dhr. F. Huurman, mevr. M. van Rooij en dhr. N. van Schroyensteen Lantman voor het doen van onderzoek en/of het verstrekken van informatie.

Verantwoording

Alle verzamelde informatie rond dit artikel is opgenomen in de documentatiecollectie van het gemeentearchief Borne onder nr. 343.

1. www.historischcentrumoverijssel.nl Uitleg bij archief-toegang 122 Notarissen in Overijssel.
2. Brief van 14-01-1844 van W.C. Lantman aan pastoor Coolen uit Zevenbergen. Als bijlage is het verzoekschrift aan koning Willem II toegevoegd. Een kopie van deze brief is beschikbaar gesteld door mevr. Driessen.
3. Verstrekte informatie van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie te Den Haag.
4. Zie noot 3.
5. Zie noot 2.
6. Zie noot 2.
7. <http://www.milwiki.nl/dutchregiments/index/>
8. Zie noot 3
9. Gemeentearchief Borne. Archief Richterambt Borne, inv. nr. 3, pag 314.
10. Gemeentearchief Borne. Archief Richterambt Borne, inv. nr. 3, pag. 396-397.
11. Gemeentearchief Borne. Archief Richterambt Borne, inv. nr. 3, pag. 397-399.
12. *Boorn & Boerschop* 2011-2.
13. Gemeentearchief Borne. Brievencollectie oud archief.
14. Zie noot 2.
15. Gemeentearchief Borne. Secretariearchief 1811-1919. Bijlagen van de gemeenterekening 1811.
16. Gemeentearchief Borne. Secretariearchief 1811-1919. Inleiding B. Geschiedenis van het plaatselijk bestuur.
17. Historisch Centrum Overijssel. Toegang 25 Provinciaal bestuur van Overijssel, inv. nr. 18747.
18. Nationaal Archief Den Haag. Toegang 2.02.04 Kabinet des Konings. Inv. nr. 3968, KB 68, 18-12-1843.
19. Zie noot 2.
20. Nationaal Archief Den Haag. Toegang 2.02.09.04 Register van pensioenen. Inv. nrs. 48, 49, 54 en 55.
21. www.kb.nl Overijsselsche Courant 31-07-1838, nr. 61.
22. <http://members.home.nl/m.v.boven/> zie onder "toelichting" en onder "Almelo". Tevens is door de samensteller van de website, M.W. van Boven, per mail informatie verstrekt.
23. Zie noot 2.
24. www.kb.nl Nederlandsche Staatscourant 18-09-1838, nr. 221.
25. www.kb.nl Nieuwe Rotterdamsche courant: staats-, handels-, nieuws- en advertentieblad, 06-06-1849 nr. 134.
26. Bibliotheek Historisch Centrum Overijssel, Zwolle. In de matrikels van de universiteiten van Leiden, Groningen, Utrecht, Amsterdam, Harderwijk, Franeker en Zutphen komt tussen 1795 – 1801 de naam Lantman niet voor.
27. Utrechts archief. Toegang 34-4 Notarissen in de stad Utrecht 1560-1905. Notaris Van Dam, 02-08-1811, nr. 185.
28. Gemeentearchief Borne. Archief Richterambt Borne, inv. nr. 3, pag. 298-300.
29. Gemeentearchief Borne. Archief Richterambt Borne, inv. nr. 5, pag. 81.
30. Gemeentearchief Borne. Archief Richterambt Borne, inv. nr. 5, pag. 90-91.
31. Gemeentearchief Borne. Archief Richterambt Borne inv. nr. 5, pag. 85-86.
32. Gemeentearchief Borne. Archief Richterambt Borne Inv. nr. 5, pag. 397-399.
33. Gemeentearchief Enschede. Archief notaris G. Pennink, inv. nr. 1040, volgnr. 79.
34. Gemeentearchief Enschede. Archief notaris G. Pennink, inv. nr. 1041, volgnr. 16.
35. Gemeentearchief Enschede. Archief notaris G. Pennink, inv. nr. 1049, volgnr. 30.
36. Gemeentearchief Enschede. Archief notaris G Pennink, inv. nr. 1049, volgnr. 32.
37. Gemeentearchief Enschede. Archief notaris G Pennink, inv. nr. 1049, volgnr. 31.
38. Gemeentearchief Enschede. Archief notaris G. Pennink, inv. nr. 1073, volgnr. 42 en 50.
39. Gemeentearchief Borne. Kadastrale legger gemeente Borne, artikel 614.
40. Oald Hengel nr. 4, 1980 *Het einde van het Sladenhuis of Weerinkhof*, dr. H. Reynders.
41. Gemeentearchief Hengelo. Kadastrale legger gemeente Hengelo nr. 244.
42. www.watwaswaar.nl Gemeente Weerselo, sectie K nr. 382.
43. Nationaal Archief Den Haag. Toegang 1.01.19 Officierenaanstellingen Raad van State, inv. nr. 1540, folio 159v.
44. *Iconographica Batava*, deel 2, door E.W. Moes 1905. Zie beschrijving onder nr. 4373.
45. In verband met privacyoverwegingen worden de familienaam en adresgegevens niet genoemd. Deze zijn bij auteurs bekend.

Groot onderhoud Museum Bussemakerhuis

Herman Westerbeek

Het pand van het Museum Bussemakerhuis is een rijksmonument. Het geniet als zodanig bescherming en zorg van de overheid m.b.t. de instandhouding.

De status van monument wordt verkregen als het gebouw betekenis heeft wegens zijn schoonheid, betekenis voor de wetenschap of vanuit cultuurhistorisch oogpunt. Het dient nog geheel of voor een belangrijk deel in authentieke staat te zijn en tenminste 50 jaar oud. En 50 jaar oud is het zeker.

In de prachtige zandstenen gevelsteen zijn de namen Jan Bussemaker en Trijntjen Hulshoff vereeuwigd, de familie die het huis heeft laten (ver)bouwen in 1779 op de plek van een voormalig woonhuis. Voor die tijd een degelijk en fraai gebouw met een Lodewijk XV klokgevel dat een lieve duit gekost moet hebben. De familie Bussemaker handelde in linnen en het huis is daar naar ingericht. Een woonhuis annex pakhuis voor linnen. Een fabrikeurshuis zoals het wordt genoemd en het enigste in zijn soort dat nog in Nederland te vinden is. De brede, lange gang met dubbele voor- en achterdeuren, waar de karren met linnen zo naar binnen konden worden gereden, de luiken in de zolders, de dubbele zolder voor de opslag en het luiwiel voor het hijsen van het linnen, getuigen hier nog van. Maar ook de overige vertrekken zijn nagenoeg nog in authentieke staat gebleven.

Een dergelijk pand vraagt veel en deskundig onderhoud, omdat het gebouw met de kennis én de materialen van toen is gebouwd. We noemen de massieve bakstenen gevels, de zandstenen bekroning van de topgevel en de zandstenen vloeren, de eiken kapconstructie, de kwetsbare daken met oud-Hollandse pannen en gietijzeren goten en de raampuien met enkel glas. Samengevat, geen spouwmuren (aantasting door vocht!), geen thermische isolatie, open constructie van de gangen en de zolders, hoge kamers op de begane grond. Dit maakt het gebouw duur in gebruik én in onderhoud. De overheid is zich hiervan bewust en heeft vanuit haar zorgplicht voor het behoud van de rijksmonumenten (ongeveer 56.000 stuks) een subsidie-regeling in het leven geroepen. De nieuwe Brim regeling uit 2006 betekent dan ook letterlijk Besluit Regeling Instandhouding Monumenten. Vanuit deze regeling wordt jaarlijks ongeveer € 50 mln. subsidie verleend aan de eigenaren.

Terug naar het pand. Omdat dit voorname huis in Borne vanaf 1779 gedurende bijna 200 jaar min of

Als je bij de voordeur binnenkomt krijg je een goed blik op de gang. De kleuren zijn goed gekozen, het geheel is veel lichter geworden.

meer in het bezit bleef van de welgestelde familie Bussemaker, is de oorspronkelijke stijl goed bewaard gebleven. Behoudens enkele aanpassingen in de gang, het realiseren van het voorportaal en het wijzigen van de tuinkamer in het midden en aan het einde van de 19de eeuw, kan de bezoeker zich nog een goede voorstelling maken van de wijze van wonen en werken in deze periode. De fam. Bussemaker woonde er tot 1882, de fam. Meijling en notaris Van Uden tot 1905 in welk jaar het voorvaderlijk huis uit een veiling werd gekocht door Adam Hulshoff van de grutterij Erven ten Cate. Dankzij de welwillende medewerking van de laatste eigenares en de gem. Borne is het pand in 1959 in een stichting ondergebracht.

In 1961 is het pand gerestaureerd waarbij de oorspronkelijke stijl is gerespecteerd. Behoudens het normale onderhoud heeft begin jaren negentig groot onderhoud plaatsgevonden en is het pand officieel museum geworden, waardoor het voortbestaan van het huis beter werd gewaarborgd.

In 2008 is de topgevel met zijn zandstenen ornamenten en de eikenkap gerestaureerd. Vooruitlopend op het plan tot herinrichting is in 2010 het interieur weer in zijn oorspronkelijke kleuren geschilderd.

Nast het gewone onderhoud als schilderwerk aan

de deuren en raampuien zijn het de volgende grote bouwkundige zaken die op korte termijn zouden moet worden aangepakt: het dak (met isolatie) en de dakramen, de gietijzeren dakgoten, de goten van de aanbouw, zoldervloeren uitstukken, nazien voeg- en metselwerk van de gevels (o.a. een lichte schade aan een hoek van de aanbouw door een slechte fundering), muizenroosters vernieuwen en herleggen van de zandstenen vloer in de gang.

Voor deze zaken is in januari 2011 een plan met een aanvraag voor subsidie ingediend bij de RCE (Rijksdienst Cultureel Erfgoed, voorheen Rijksdienst Monumentenzorg) in het kader van de Brim voor een bedrag van € 2 ton. Door de grote aantallen plannen die waren ingediend, is deze aanvraag niet gehonoreerd. De RCE heeft dan ook voor 2012 bepaald dat de aanvraag maximaal € 50.000,- mocht bedragen.

Deze aanvraag is in januari ingestuurd en alhoewel er ook nu nog een grote overvraag was heeft het

Het huis ziet er prachtig uit: ook aan de achterkant, vanuit de tuin, mag het zeker worden gezien.

bestuur in juli het goede bericht ontvangen dat het plan van aanpak is goedgekeurd en dat hiervoor subsidie zal worden verleend. Deze bedraagt "slechts" 60%, waardoor de stichting nog een eigen bijdrage voor het groot onderhoud zal moeten voteren van € 20.000,-. Een heel bedrag want in de begroting is hiervoor amper of geen ruimte. Hierbij dient dus te worden aangetekend dat met dit bedrag geen grote zaken kunnen worden aangepakt en volstaan zal moeten worden met "instand-houden".

De zogenaamde Brim-plannen beslaan een periode van 6 jaar en derhalve kan een nieuw plan met verzoek tot subsidie niet eerder dan in 2018 weer worden ingediend. We zullen het er mee moeten doen.

Gelukkig heeft het bestuur in het voorjaar een fraai herinrichtingsplan kunnen afronden in het kader van "Meer Museum - Meer Mensen - Meer Linnen". Met moderne educatieve middelen wordt nu informatie gegeven over de bewoners, het huis, over het vlas, het verwerken ervan en het verhandelen van linnen. En met fraaie authentieke weefgetouwen wordt door vrijwilligers het weven van linnen met de hand nog gedemonstreerd. Het huis heeft daardoor weer een fraaie en eigentijdse museale uitstraling gekregen in Oud Borne. Hierover heeft u in een eerdere uitgave van *Boorn & Boerschop* al kunnen lezen.

Onderkennen van goed en deskundig onderhoud is belangrijk, we dienen met zorg met ons cultureel erfgoed om te gaan.

De gevelsteen blijft fascinerend om te zien, al 215 jaar !

Gas, water en licht voor iedereen -3- Gas

AnjaTanke

In vorige afleveringen van *Boorn & Boerschop* heeft u kunnen lezen over de oprichting van het Electriciteitsbedrijf in 1927 en het Waterleidingbedrijf in 1930. Deze laatste aflevering gaat over het eveneens in 1930 opgerichte Gasbedrijf en de introductie van gas in de Bornse huishoudens.

Borne wordt in hoog tempo modern: binnen vier jaar tijd worden de woningen voorzien van de moderne geneugten en de levering van gas door het Gasbedrijf zorgde voor een verdere verhoging van het woongenot. Er kon niet alleen gekookt worden op gas, maar de geiser zorgde á la minuut ook voor warm water in de keuken. In de jaren die volgden deden steeds meer apparaten hun intree die zorgden voor nog meer gemak, zoals de douche en de gaskachel.

Wat er aan vooraf ging

Tot de dertiger jaren van de twintigste eeuw kookten de Bornse huisvrouwen op een kolenfornuis of op een petroleumstel. Aan beide toestellen kleefden nadelen. Bij het fornuis waren dat de kolen die zorgden voor een hoop zwarte vlekken en stof bij het leeghalen van de asla. Een petroleumstel diende regelmatig bijgevuld te worden en kon nogal walmen als de vlam te hoog stond.

Nu elektriciteit en water zijn ondergebracht in een gemeentelijk bedrijf wil het gemeentebestuur ook de Bornse huizen van gas gaan voorzien. In november 1930 krijgt ir. J.M. Steffelaar uit Den Haag de opdracht het gemeentebestuur van advies te dienen in verband met de gasvoorziening in de gemeente; hetzij middels gasdistributie, hetzij door het verlenen van een concessie aan een gasfabriek. Het rapport, waar met grote letters het woord "geheim" op staat, wordt op 14 januari in bijzijn van Steffelaar besproken in de gemeenteraad.

Op 17 januari 1931 schrijft de Borne Courant het volgende: *En hoe staan wij nu tegenover het gas? Eerst lijkt het een zekere luxe. De meesten toch gebruiken een fornuis en sommigen petroleumstellen. Maar de huismoeders, ook al zijn ze er van kind af aan gewend, zien daaraan toch zeker ook wel bezwaren. Neen, dan gas. Kraan open, lucifer erbij, floep aan, zoo is een ketel water heet en sluit men het kraantje. Zoo gemakkelijk mogelijk. En gas is zuiniger, goedkoper in gebruik dan eenig andere verwarmingsstof. Spreken we nog niet over verdere mogelijkheden als gashaarden, gaskachels, gasfornuizen enz. enz.*

Overeenkomst met de Hengelosche Gasfabriek

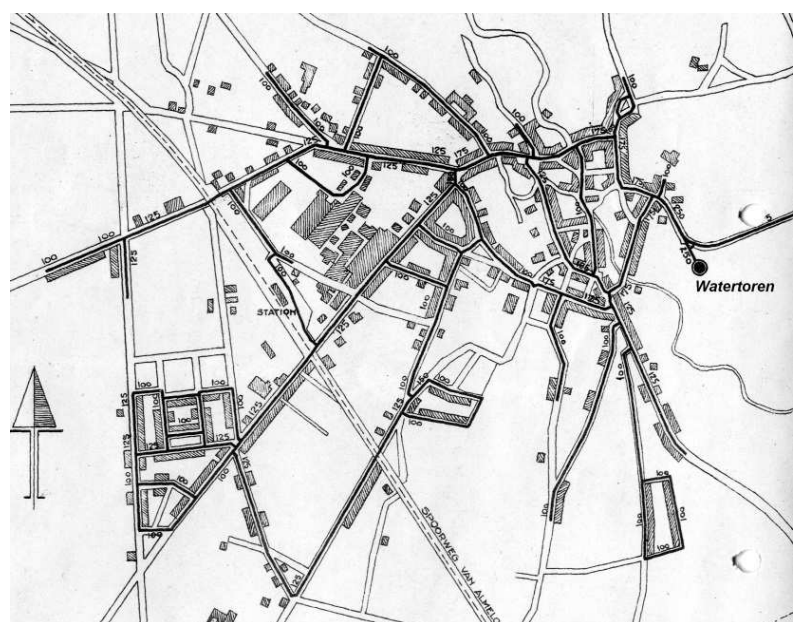
In de raadsvergadering van 5 maart 1931 wordt al besloten tot de oprichting van een gasdistributiebeprijf. Het gas zal ingekocht worden bij de Hengelosche Gasfabriek, omdat de gegadigde voor de concessie van de Bornse gasfabriek, Thijssen uit Coevorden, niet bereid was de gemeente jaarlijks een bedrag te betalen. Steffelaar krijgt de opdracht de plannen verder uit te

werken.

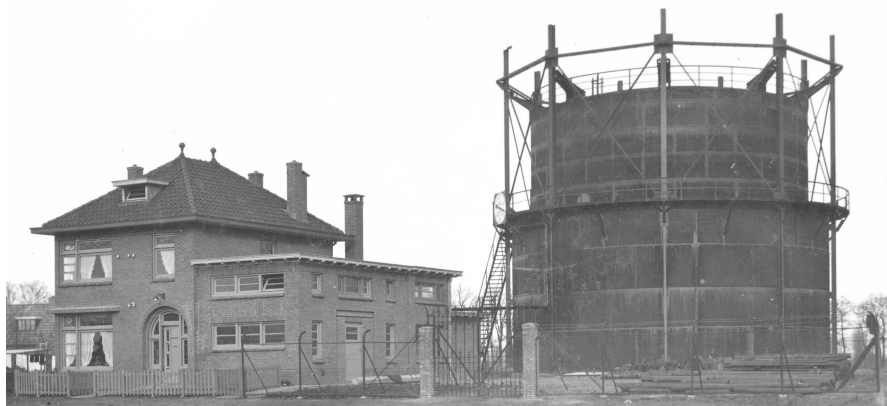
De gemeenteraad besluit tot het aangaan van een overeenkomst tot levering van gas met de Hengelosche Gasfabriek voor een periode van 30 jaar met ingang van 1931.

Hieronder staan een aantal bepalingen uit de overeenkomst:

- ✓ Het gas wordt geleverd in de gashouder;
- ✓ De inhoud van de gashouder moet minstens 70% van het maximale dagverbruik bedragen;
- ✓ De gemeente legt op eigen kosten een distributienet aan met huisaansluitingen, meters, etc.;
- ✓ De Hengelosche Gasfabriek legt op haar kosten een toevoerleiding aan naar de Bornse gashouder. De gasfabriek is verantwoordelijk voor het onderhoud;
- ✓ De fabriek verplicht zich in Borne gas te leveren van dezelfde kwaliteit als ook in Hengelo geleverd wordt;
- ✓ De gemeente mag geen lagere tarieven vaststellen dan die gelden voor afnemers in Hengelo.

De donkere lijnen geven aan welke straten behoorden tot de kom van Borne. In deze straten werden de hoofdwaterleiding en de gasleidingen tegelijkertijd gelegd.

De fitterswoning met reguleurskamer en de gashouder aan de Oude Hengeloseweg. De gashouder heeft op deze foto nog twee ringen. Later is er één bovenop gezet omdat het gasgebruik steeg.

Bouw van de gashouder

Door de hoge veiligheidseisen die eraan worden gesteld, was de gashouder het duurste onderdeel. De gashouder had tot doel de verschillen tussen productie en consumptie te overbruggen. De gasproductie van de Hengelose fabriek was constant, maar het verbruik was dat niet. Het energieverbruik – en dat is nog steeds zo – kende pieken en dalen. De gashouders dienden dus met hun voorraad de pieken op te vangen.

In principe bestond een gashouder uit een bak water waarin een stolp was geplaatst. Het gas werd onder de stolp geleid, waardoor deze omhoog ging en zo een gastank vormde. Werd het gas gebruikt, dan zakte de stolp weer in het water en werd de inhoud van de gashouder kleiner. Het gewicht van de stolp zorgde er, samen met een drukregelaar, voor dat er voldoende gasdruk in het buizenet was. Een net van stalen balken en verticale geleiders zorgde ervoor dat de stolp overeind bleef staan en vrij op en neer kon gaan.

Voor het leggen van de leidingen en de bouw van de gashouder is een bedrag gemoeid van f 150.000,--. De benodigde grond voor de gashouder, gelegen in de Oude Hengeloseweg, wordt aangekocht van de heer Rientjes.

De aanleg van het distributienet in de kom van Borne

Buizenet en de dienstleidingen worden geleverd door firma C. de Ruiters uit Haarlem. De leidingen zullen, in verband met kostenbesparing, tegelijkertijd worden gelegd met de waterleidingen. Eerst wordt de kom van Borne voorzien van gasleidingen en woonaansluitingen. Uit toekomstige winst zullen steeds meer panden worden aangesloten. Daarmee wordt bij het leggen van de buizen van het gasdistributienet al rekening gehouden, deze buizen kunnen een hogere gasdruk aan om in de toekomst ook Hertme, Zenderen en Bornerbroek van gas te voorzien.

Huisaansluitingen

De plannen zijn gemaakt, de opdrachten voor de bouw van de gashouder en het leggen van de leidingen zijn verstrekt. Maar nu moeten de mensen nog overtuigd worden om een gasaansluiting te nemen. Een aansluiting op de waterleiding werd verplicht gesteld, bij gas is aansluiting vrijwillig. Om de mensen te overtuigen zich aan te melden alvorens de buizen de grond in gingen, werd in het vooruitzicht gesteld: 10 m³ gas gratis en onder iedere 50 aanmelders werd een kleine warm water geiser verloot.

De Borne Courant schrijft er

het volgende over: *Reclame behoeft er anders voor het gasverbruik niet gemaakt te worden. Een ieder is van het nut wel doordrongen. Deze week hebben zich in totaal reeds eenige honderden personen meer opgegeven dan het getaxeerde aantal. Voorwaar een mooi succes. Men geve zich volgende week nog op.*

Op 29 november 1931 krijgen de Borne huisvrouwen een kookdemonstratie op gas voorgeschoteld. Kennelijk heersen er nogal wat vooroordelen over koken op gas en de manier waarop je dat moet doen. De Borne Courant doet uitgebreid verslag van deze avond met alle dames in de zaal en heren die vertellen hoe het moet.

BURGEMEESTER en WETHOUDEERS
van BORNE brengen ter algemeene
kennis, dat dagelijks ten Gemeentehuize, van
10-12 uur, gelegenheid
bestaat voor het doen van

**aangifte ter bekoming
van GAS**

van het op te richten Gasbedrijf.

Indien men zich thans daarvoor opgeeft,
zal van gemeentewege t. z. t. de eerste 10 M³.
gas **gratis** worden verstrekt, terwijl voorts
onder iedere 50 eerste aangevers een kleine
Warmwater-Gasgeiser wordt verloot.

Burgemeester en Wethouders voornoemd:
SCHAEPMAN, Burgemeester.
P. HOPPE, Secretaris.

Advertentie uit de Borne Courant van 7 maart 1931. Het uitgebreide verslag van de kookdemonstratie leest u op de volgende pagina.

De kookdemonstratie. Hoge heren brengen het gas aan de huisvrouw. Een verslag uit de Bornsche Courant¹

De gasdemonstratie vanwege het gemeentelijk gasbedrijf woensdagavond (29 november 1931) in het St. Jozefgebouw gehouden, mocht zich in een flink bezoek verheugen.

De burgemeester, de heer P.A. Schaepman, opende deze bijeenkomst met een welkom tot allen. U zult zich, dames, met verwondering hebben afgevraagd, hoe wilden de heeren ons nu leeren koken. Dit is echter geenszins de bedoeling, doch wel om dit te doen met zoo weinig mogelijk gas. Het idee moet weg, dat het gas duur is. Het is niet duur, het is de zaak hoe 't gebruikt wordt. Dank zij de groote medewerking van de directie der Hengelosche gasfabriek, waarvan de heer Lucas en 2 andere heeren aanwezig waren, kon men thans deze demonstratie geven, waarvoor hij deze hartelijk dank zegde.

Velen gebruiken nog het aloude petroleumstel, zeker, daar kunnen we bij 't gemis aan gas, zooals vroeger, met dankbaarheid aan denken. Doch het had zeer vele bezwaren. Alleen volgens massa vrouwen, vervalt met gas dat lekker klaarstoven of sudderen. Dat is door een uitvinding ook met gas mogelijk. Zoo'n brander, die in uw petroleumstel kan geplaatst worden, kost niets, dank zij voormelde medewerking van de Hengel. gasdirectie. U kunt het toestel 1 maand gebruiken en bevalt het u niet, wel, dan krijgt u die smerige petroleumbrander terug. Het is er niet om te doen u iets op te dragen, of te verkoopen, daar is de tijd niet naar, doch alleen willen wij u het gasgebruik leeren kennen. Spreker hoopt dat de demonstratie zal slagen en deelt tevens mede dat er in het voorjaar nogmaals een dergelijke avond zal gehouden worden, waarbij hij wenscht, dat de thans aanwezigen als propagandisten zullen optreden.

Applaus. Optreden van een directeur der fabrieken voor gasmeters, gastoestellen enz. te Dordrecht, alias humoristische kok. Waar u hoort, althans deze interessante verteller, dat gas duur is, is dat de schuld van de huisvrouwen. Wij passen een andere methode toe om het eten te koken, te braden, te bakken, met een minimum gasverbruik en meestal veel smakelijker. Hij liet de aanwezigen eerst zien dat alles ongekookt was, met de jaren heb je wel leren oppassen, meent spreker. En daar ging het fijne stuk kalfsvleesch en de schelvischen, zonder toevoeging van vet, boter of water, de oven in. Een poosje later hoorde je 't stuk vleesch beginnen te braden, stop, de gaskraan heel laag, want.... men mag niets hooren, niets zien, niets ruiken. Als men buiten loopt en men ruikt zoo'n lekker stukje vleesch, je kunt ruiken voor soort, dan zegt men, wat heerlijk, wat kan die vrouw lekker braden . . . maar dames, ik zeg, ze kan . . .het niet! Ja, wat hebben we, als heeren in de minderheid,

wel openlijk zitten lachen en gnuiven, als deze sexegenoot, het vrouwelijk geslacht, zoo heerlijk een lesje gaf. En de dames, ze lachten ook, maar je hoorde mompelen....., wat gek, hoe kan dat nou, d'r komt niks van terecht, enz.

Aardappelen, dames, net onder 't water hè, als ik 't goed weet en spruitjes ook. Och ja en die "stank" van die groente. Net glad mis. Een vingerhoog water in de aardappelpan en de spruitjes afge-goten zoo op't vuur. Als er even later stoom onder de deksel vandaan kwam, ho, dat mag niet, kraan dicht en dicht.

Van die heerlijke droge rijst koken, dames, die echte Hollandsche kost, die meestal zoo klefferig of als pap op tafel komt, hoe is daarvan de ver-houding? 1 op 3, luidde het antwoord. Of men nu in Zeeland, Friesland, Limburg of Groningen of in Borne komt, overal is het 1 op 3. Maar, alweer het is verkeerd, 1 op 1½ is ruim voldoende. Ook dit weer aan de kook en toen op het petroleumstel met gasbrander die ook zoo laag kan staan om het eten gaar te stoven.

In nog een ander gasfornuis werden cakes gebakken, alweer zonder veel gas verstoken. Want daarom gaat 't juist, zoo weinig mogelijk gas maar daardoor iedereen gas en dus toch hooger gasverbruik voor de gemeente. Ook het roemruchte kolenfornuis moest er aan gelooven en werd door spreker becijferd dat het aanmaken circa 50 cent per maand kostte. Zoo ging het den geheelen avond door, onderwijl werd er geproefd van de klaar gekomen gerechten, die in de dames haar smaak vielen, tja, 't was in orde, je kon er niks op afdingen, maar de heeren beweerden dat 't veel fij-ner smaakte dan ook gegeten. Of ze dat thuis te-genover hun ega ook durven zeggen.....

Onder het drinken van een lekker kopje thee werd de heerlijke cake geproefd. Zoo was de spreker aan het eind van z'n causerie gekomen, waarna al-lerceerst het woord nam de heer Lucas, die z'n bewondering uitsprak dat alle gerechten zoo keurig en op tijd waren klaar gekomen, waarna de burge-meester in een slotwoord hartelijk dank bracht aan den spreker, die ons zooveel nuttige dingen heeft verteld en op overtuigende wijze ons heeft getoond dat een maaltijd op gasfornuis of comfoor bereid smakelijk en voordeelig is.

Hierna werd de dames gelegenheid gegeven de toestellen te bezichtigen alsmede het nieuwe model petroleumstel met gaslang. Velen gaven zich op om hun oude stel gratis te laten veranderen. Toen moest de soep nog geprobeerd worden, en de aardappels, groenten en vleesch, waarbij bleek dat met deze nieuwe bereidingswijze voortreffelijke resultaten waren bereikt.

Het is een zeer geslaagde propaganda-avond geworden voor het gebruik van gas en ongetwijfeld zullen en de huismoeders, maar ook het gasbedrijf, de vruchten plukken van deze leerzame demonstratie.

De meeste huishoudens gaan over op een aansluiting met een muntgasmeter. De prijs voor muntgas bedraagt: 13 cent per m³ voor de eerste 30 m³ per maand en 8 cent voor de volgende m³. Daarnaast zijn er nog de aansluitingen zoals wij die vandaag de dag kennen. Dit gas kost 12 cent voor de eerste 30 per m³ en 8 cent voor de volgende m³. Het prijsverschil tussen de manieren van afname is gelegen in meterhuur, een gratis binnenleiding en het gebruik van een tweepits gaskomfoor. Van de 948 nieuwe aansluitingen kiezen 885 huishoudens voor een muntgasmeter. Op een aansluiting met muntgasmeter kan uitsluitend een gasgeiser aangesloten worden. Willen de bewoners later gaskachels, dan zal de muntmeter verwijderd worden en vervangen voor een gewone gasmeter.

Veel werk voor de Bornse loodgieters

Door middel aan aanbesteding konden de Bornse loodgieters de opdracht tot het aanleggen van de muntgasinstallaties binnenhalen. Maar de inschrijvingen liepen nogal uiteen, hoofdzakelijk omdat de loodgieters geen ervaring hadden met dergelijk werk. Vervolgens is de prijs vastgesteld op basis van de laagste inschrijver en de andere loodgieters bleken ook bereid het werk voor deze prijs uit te voeren. Zodoende werd het werk verdeeld tussen de zeven Bornse loodgieters. Daardoor hadden ze allen de mogelijkheid, onder scherp toezicht van het Gasbedrijf ervaring op te doen met de aanleg.

Het eerste gekookte potje op gas

Op 15 december 1931 wordt de persleiding onder druk gezet en de gashouder afgeblazen. Het eerste gas wordt ontstoken ten huize van de burgemeester. De primeur is voor mevrouw Schaepman, zij laat het eerste burgemeesterlijke potje pruttelen op blauw flonkerend gas.

Sloop van de gashouder

In de loop der jaren raakt de gashouder wat uit het lood. Met name in de winter kon men de gevolgen ervan goed zien. Aan de laagste kant hingen aan de buitenkant de ijspegels. Vanaf november 1966 was de gashouder niet meer in gebruik. Het gasgebruik door de Bornse huishoudens was in de loop der jaren zo gestegen dat zelfs de maximale inhoud onvoldoende was om het leidingnet gedurende een aantal uren onder lage druk te houden. In 1968 werd daarom een nieuwe gasleiding aangelegd en het jaar erop is de gashouder gesloopt.

Opheffing

In 1971 besluiten Gedeputeerde Staten tot een aanvullende gasconcessie voor slechts drie jaar met als doel om te komen tot de overname van het Gasbedrijf in een groter geheel. Ondanks een advies van de toenmalige minister van Economische Zaken heeft de Kroon in 1975 het besluit uit 1971 van GS vernietigd.

In 1984 komt er een regeringsstandpunt over de reorganisatie van nutsvoorzieningen: nutsbedrijven dienen minimaal 75.000 aansluitingen te hebben. Het Bornse Gasbedrijf haalt dat aantal niet en heeft

geen toekomst meer. Het bedrijf zal moeten opgaan in een groter geheel.

Het gemeentebestuur opent hetzelfde jaar nog de onderhandelingen met de Centraal Overijsselse Nutsbedrijven N.V. Cogas. De raad besluit op 29 augustus 1985 tot verkoop van het Gasbedrijf met ingang van 1 januari 1986. De gemeente wordt aandeelhouder van Cogas. In de overdracht zijn opgenomen het gasontvangststation aan de Oude Hengeloseweg en de dienstgebouwen aan de Theresiastraat. De gemeenschappelijke regeling met de gemeente Hengelo over het leveren van gas wordt geliquideerd. Acht personeelsleden komen in dienst van Cogas².

De directeur der bedrijven

Per 1 september 1930 wordt Carel Willem Adrianus Vermeer benoemd tot technisch bedrijfsleider van het Electriciteitsbedrijf en het op te richten Drinkwaterbedrijf. Met ingang van 1 september 1931 wordt hij ook technisch bedrijfsleider van het Gasbedrijf. De functiebenaming technisch bedrijfsleider zal later gewijzigd worden in *directeur der bedrijven*. Hij bleef directeur tot aan zijn pensionering op 1 april 1958³.

C.W.A. Vermeer

Verantwoording

1. Borne Courant 9 december 1931
2. Gemeentearchief Borne.
Dossier G07.351.1 Gasbedrijf.
3. Secretarie-archief gemeente Borne 1929-1960.
Inv. nr. 442 Personeelsdossier Vermeer, Carel Willem Adrianus.

jongens was niet komen opdagen terwijl een zestal onderweg de benen nam⁶. Zoals gezegd het was een aanvulling op het bestaande 123ste Regiment. Hoe was de situatie van dat legeronderdeel toen Jan en zijn makkers op weg gingen?

Het 123ste Regiment

Een Regiment van Linie bestond in de regel uit vijf bataljons à 900 man. Het 123ste Regiment van Linie dat in de zomer van 1812 Rusland was binnengetrokken bestond echter uit drie bataljons (Het eerste, tweede en vierde). Het derde bataljon was als rugdekking achtergelaten in de vesting Stettin⁷ en werd daar op 5 december 1813 krijgsgevangen gemaakt door Pruisische en Russische troepen. Het vijfde bataljon bleef nog achter in St. Omer⁸. Al op 16 augustus 1812 leden de drie bataljons bij Polotsk aanzienlijke verliezen terwijl ze na de overtocht bij de Berezina einde november nog slechts 500 manschappen telde. In het Regiment dienden geen Twentse dienstplichtigen wel een tiental beroepsmilitairen. Van hen is niets meer vernomen.

Dit was de situatie toen Jan Meyer en de zijnen op 28 november 1812 in St. Omer arriveerden. De dienstplichtigen werden op basis van hun lengte opgetekend in het stamboek⁹. De vervangers arriveerden iets later en werden ingeschreven op basis van binnenkomst. Jan, nu Jean genoemd, 1 meter 71 lang, kreeg nummer 4571¹⁰. Van oefenen zal niet veel terecht gekomen zijn, de jobstijding dat de 'Grande Armee' in Rusland praktisch was vernietigd, was inmiddels bekend. De beoogde aanvullingen van het 123ste Regiment moesten zo snel mogelijk naar het nieuwe oorlogsterrein in het midden van Europa worden gedirigeerd. Het Regiment kreeg als taak de verdediging van de vesting Wittenberg.

Op naar Wittenberg

De conditie van de dienstplichtigen was niet om over naar huis te schrijven. De gemiddelde lengte lag rond de 1 meter 65, 20% was al afgekeurd en de reis naar St. Omer had zijn sporen al achtergelaten. Johannes Berkedam uit Delden, Cornelis Mokkelenkate uit Almelo en de Enschedeër Johannes Hufte bleven achter en stierven korte tijd daarna. Begin 1813 kwamen de troepen via Maastricht, Aken en Keulen in Mainz terecht. Hier was het belangrijkste verzamelpunt van de verse troepen die de terugtrekkende troepen uit Rusland moesten ondersteunen. Het regiment van Jan kreeg uiteindelijk als taak om twee vestingen te verdedigen en wel Wesel en Wittenberg¹¹. Wesel was tevens een 'heropvoedingskamp' voor dienst-weigeraars, zoals Walcheren dat was voor deserteurs. Zo arriveerden hier in juli/augustus 1813 een 40-tal Twentse dienstweigeraars waarvan, er 12 in het Regiment werden opgenomen. De hoofdmacht was echter al begin april naar Wittenberg vertrokken.

Waarschijnlijk werden ze begin mei betrokken in de veldslag bij Lützen waar Napoleon de Pruisen en Russen versloeg. In het nabijgelegen hospitaal te Erfurt overleden Johannes Greve uit Hengelo (16 juni), Johannes Derkink uit Haaksbergen (15 mei) en Frederik Hilberink uit Weerselo (18 mei). Na een korte stop in Leipzig arriveerde begin juli het Regiment in Wittenberg. Na de Volkerenslag op 18 oktober 1813 bij Leipzig werd de vesting Wittenberg belegerd. Vreselijke gevechten en beschietingen vonden plaats. Op 12 januari 1814 werd de stad bestormd en werden de resterende Franse troepen krijgsgevangen gemaakt. Naar schatting zijn er ruim 30 Twentenen gesneuveld. Wat is er toen met Jan gebeurd?

Locatie van Wittenberg aan de Elbe

Het lot van Jan Meyer

Heel simpel: hij was er niet meer! Op 13 augustus 1813 was hij uit Wittenberg gedeserteerd. Een drietal anderen: Jan ter Heegde uit Enschede, Jan Kuiper uit Haaksbergen en Herman ten Hove hadden al eerder de benen genomen. Maar wat is er tussen die 13 augustus 1813 en 8 juni 1815 gebeurd? Het is onduidelijk. Waarschijnlijk is hij in Pruisische handen gevallen en deze hebben hem min of meer gedwongen om bij hen in dienst te treden. Een merkwaardige paralleliteit treedt op met Johannes Grobben. Ook hij, verward zijnde, werd op 8 juni 1814 aangehouden, zij het dichterbij huis in Vriezenveen. Hij verklaarde dat zijn papieren bij de bestorming van Wittenberg verbrand waren¹².

Feestavond: de handen moeten uit de mouwen!

Annemarie Haak

De feestavond was het sluitstuk van de festiviteiten rondom het vijftigjarig jubileum van de vereniging. Ruim tweehonderd bezoekers vulden de grote zaal van het Kulturhus.

Voorzitter Frans Nijkamp opende de avond en blikte in zijn toespraak nog eens terug op de rijke historie van de heemkundevereniging. Er is immers al veel werk verzet, maar we moeten ook vooruit kijken. De vereniging heeft momenteel veel werkgroepen die op tal van terreinen actief zijn. Van educatie tot aan archief en van open monumentendag tot aan redactie. Om deze werkgroepen allemaal goed te laten draaien zijn er vrijwilligers nodig. Ook voor kortlopende projecten, die momenteel in het kader van de samenwerking met het Bussemakerhuis worden opgezet. Daarom deed Nijkamp een vurige oproep aan allen om zich op de een of ander manier in te willen zetten voor de vereniging. "Willen we deze club in stand houden, dan moeten de handen uit de mouwen!" zo hield hij zijn toehoorders voor.

Vervolgens was het tijd voor ontspanning. Daar was het publiek immers voor gekomen. Amusement dat werd geboden door conferencier Karel van de Kate en de groep Algerak.

Voor de pauze hield Karel ons een spiegel voor door in te gaan op typisch Twentse eigenaardigheden. Na de pauze kwamen meer zonnige onderwerpen aan de orde.

De groep Algerak uit Enschede vermaakte het publiek met muziek en zang. Er werden liedjes ten gehore gebracht op bestaande populaire melodieën, waarbij de zanger niet alleen over een geweldige stem beschikte maar tevens over een onmiskenbaar talent om met woorden en taal te spelen. Een optreden dat werd beloond met een staande ovatie!!

De feestavond in het Kulturhuis werd goed bezocht, meer dan 200 leden waren hier aanwezig. (foto: Bart Hogeweg)

Onze archiefbeheerder, Piet Harder, fungeerde tijdens de feestavond in de rol van entertainmentpianist. Dit ging hem uitstekend af! (foto: Bart Hogeweg)

De groep Algerak in actie! Schitterende liedjes in de Twentse streektaal. (foto: Bart Hogeweg)

Borne bij de tijd

Annemarie Haak

Ruim twee jaar werd er koortsachtig gewerkt aan de voorbereidingen voor het jubileum van de heemkundevereniging. In de aanloop naar de werkelijke festiviteiten werd reeds de tweejarige kalender gepresenteerd, de gedichtenbundel "Streuzaand" van Jan Kleinman en de "Canon van Borne". Aan dit laatste project werkten een groep van zes schrijvers mee die in eerste instantie onder leiding van de IJsselacademie de vijftig vensters van de Bornse geschiedenis digitaal publiceerden. Vervolgens werd besloten om deze verhalen uit de historie van Borne ook in boekvorm uit te geven.

In de jubileumcommissie was het idee ingebracht om ook aandacht te besteden aan kinderen door voor hen iets te ontwikkelen. Het lag vervolgens voor de hand hierbij uit te gaan van de Canon van Borne. Uit dit laatste project ontstond het idee om deze verhalen om te zetten naar een speciale bundel voor kinderen. Hans Gloerich stortte zich op deze klus en werd hierin begeleid door Moniek Warmer, die zich bezighoudt met het opzetten van een erfgoedleerlijn

voor basisscholen. Het boek "Borne bij de tijd" kon met behulp van subsidie worden gerealiseerd. Tijdens de receptie van de jarige heemkundevereniging op 21 september jl. werd het boek gepresenteerd. Alle basisscholen in de gemeente krijgen dit boek als geschenk van de heemkundevereniging, ter gelegenheid van het jubileum. Burgemeester Welten verklaarde in zijn toespraak bijzonder verheugd te zijn met de realisatie van dit boek. Het is immers heel belangrijk voor kinderen te weten wat de geschiedenis van hun dorp is. Door deze verhalen te koppelen aan de methode die gebruikt wordt op de basisscholen kan het boek heel gemakkelijk naast de methode ingezet worden. Jeugdleden van Videotics voerden vervolgens in nostalgische kledij een act op om de presentatie luister bij te zetten. Deze groep heeft zich tevens opgeworpen om de vensters van het boek op een geheel eigen wijze te verfilmen. Zij mochten tevens de eerste exemplaren van het boek aan de vertegenwoordigers van de basisscholen uitreiken.

Het uitreiken van het boek "Borne bij de tijd" aan de vertegenwoordigers van de Wheeleschool met juf Trees Gloerich (zus van de auteur). Op de voorgrond de jeugdleden van Videotics. (foto: D. de Graaf)

Fotowedstijd: hoe goed kent u Borne en omgeving?

Jan F. Deckwitz

De foto van de fotowedstijd in *Boorn & Boerschop* 2011-2 was blijkbaar niet zo moeilijk: 13 goede reacties kwamen bij de redactie binnen met "D. het Dijkhuis" als gebouw in aanbouw. Na loting kwam V. Gervink als winnaar uit de bus. Van harte gefeliciteerd!

Een nieuwe opdracht:

Vraag: Hierboven ziet u de foto van een zaak of winkel die ooit ergens in Borne veelvuldig werd bezocht, maar die er vandaag de dag niet meer is. Het betreft:

Antwoord:

- A. de cafetaria bij het café Landkroon aan de Stationsstraat.
- B. de automatiek bij café het Steegje aan de Grotestraat.
- C. de automatiek met buffet van Arie Landkroon aan de Stationsstraat.
- D. de automatiek verbonden aan de winkel van bakker Koehorst aan de Aanslagsweg.

Wat moet u doen:

Stuur de oplossing, uw antwoord, **vóór 15 januari 2013** naar:

Redactie *Boorn en Boerschop*, Blauwgras 68, 7623 GL Borne.

Mailen kan natuurlijk ook: u stuurt uw e-mail dan naar het redactieadres: deckwitz@home.nl

Vermeld duidelijk: de oplossing, uw naam, adres en uw telefoonnummer.

Voor de winnaar stelt

Saskia Vreeman Makelaar 4you een VVV-bon ter waarde van €25,- beschikbaar.

De winnaar krijgt uiteraard persoonlijk bericht. De uitslag wordt in het volgende nummer van *Boorn & Boerschop* bekend gemaakt.

Saskia Vreeman
makelaar 4you

Aanslagsweg 24, 7622 LH BORNE
tel.: 074-7110250 e-mail:
saskia@saskiavreeman.nl

Boekennieuws

Jan Deckwitz

Titel : **Borne bij de tijd**
 Auteur : Hans Gloerich
 ISBN : 978-90-6289-654-7
 NUR-code : 521 (Regionale cultuur)
 Uitgever : Uitgeverij Smit van 1876

Deze keer ook een speciaal boek; een boek voor de jeugd van de basisscholen. Een geschenk van de 50-jarige heemkundevereniging voor de leerlingen van alle basisscholen in Borne, maar ook een boek dat uzelf kunt aanschaffen.

In het jubileumcommissie van de vereniging kwam al vroeg aan de orde, iets voor de jeugd te doen om de Bornse geschiedenis voor hen toegankelijk te maken. In ontwikkeling was toen het boek "De Canon van Borne". Eén van de auteurs van deze canon, Hans Gloerich, heeft op verzoek van het bestuur, aan de hand van diezelfde canon, een verhalenbundel voor de jeugd geschreven. Gloerich heeft hierbij dankbaar gebruik gemaakt van de adviezen van de onderwijskundige Moniek Warmer en zijn zus, de onderwijzeres Trees Gloerich.

Gloerich heeft 27 onderwerpen uit de canon gekozen en deze bewerkt tot geschikte verhalen voor de schooljeugd. Ook de keuze van de gebruikte plaatjes of foto's bij de verhalen was grotendeels een zaak van de auteur.

Elk verhaal is geschreven op het niveau van kinderen van groep 7 en 8. Soms met een korte toelichting op bepaalde onderwerpen en bij elk verhaal een of meerdere figuren of plaatjes. Wat dit laatste betreft heeft de auteur een staaltje van vernuft getoond. Voor zover er geen specifiek plaatje ter beschikking was heeft hij geput uit vele bronnen of uit eigen fantasie om het gestelde in de verhalen te verduidelijken.

Een originele fondst is de wijze waarop het boek wordt aangeboden aan de lezer: het is een aanbod van de heemkundevereniging aan de kinderen van de basisscholen. De heemkundevereniging presenteert zich hier in eerste instantie als persoon en al schrijvende wordt duidelijk dat de milde gever een verzameling van mensen is die zich verenigd heeft om een specifieke doelstelling na te streven: inzicht geven in de historische ontwikkeling van ons dorp en die hiervan verslag wil doen.

Het eerste verhaal in het boek betreft de oudste vondst, de botten van Boris, een mammoet die ca. 35.000 jaar hier leefde. De omstandigheden toen waren hier in Twente wel wat anders dan vandaag de dag, een stuk kouder en een zeer woest landschap. Lees het verhaal en dit tijdperk gaat voor je leven.

In het volgende verhaal komt de mens van 2500 jaar geleden in beeld. Hoe die hier in Twente kwamen en leefden, zich in hun onderhoud voorzagen, wordt goed omschreven en in beeld gebracht. Bijzonder hierbij is, dat er ook aandacht wordt gegeven aan hedendaags onderzoek en de interpretatie van de onderzoeksresultaten. Als de mens zijn introductie in het Bornse gebied heeft gedaan zijn er vele ontwikkelingen die elk weer in een eigen verhaal kunnen worden weergegeven.

In het boek zijn slechts 27 verhalen opgenomen over de meest belangwekkende gebeurtenissen in en rond Borne in de loop van voorafgaande eeuwen. Een aanvulling hierop wordt gegeven in de *Canon van Borne* en zo men meer wilt weten kan men nog altijd het verenigingsblad *Boorn & Boerschop* hierop naslaan.

Het is een boeiend boek geworden, niet alleen voor de jeugd maar ook voor volwassenen, plezierig om het te lezen en vooral te bekijken. Dit laatste betreft dan de lay-out van het boek, maar ook de verwijzingen, de tijdsbepaling en kleurgebruik is bijzonder geslaagd. Hiervoor mag de uitgever, Harrie Faber van uitgeverij Smit van 1876, best een grote pluim worden gegeven.

Het boek is, tijdens de receptie op 21 september jl., gepresenteerd en aan de scholen aangeboden. Wilt u zelf ook over het boek beschikken, dan kunt u dit alsnog de bestellen middels het voorinschrijvingsformulier, dat bij het blad *Boorn & Boerschop* is toegevoegd. "Borne bij de tijd" is alleen via de heemkundevereniging te verkrijgen.

De "Canon van Borne" is via de boekhandel Bruna of bij de VVV te verkrijgen.

Bestuursmededelingen

Leo Leurink

Het einde van het jaar nadert, alle feestelijkheden met betrekking tot het vijftig jarig bestaan van de heemkundevereniging zijn achter de rug. Een terugblik op de activiteiten, de receptie op 21 september jl. en de feestavond op 29 september jl., vindt u elders in dit blad.

Het boek 'Borne bij de tijd'

Tijdens de receptie op 21 september jl. is het boek "*Borne bij de tijd*" gepresenteerd en formeel aangeboden en ter beschikking gesteld van de scholen. Zowel van een aantal ouders als van enkele leerkrachten zijn de eerste reacties lovend. In het kader van het leerproject "Erfgoedleerlijn", waarvan het boek "*Borne bij de tijd*" deel uit maakt, en dat door de gemeente Borne wordt gedragen, zal de onderwijskundige, Moniek Warmer, de scholen begeleiden in het gebruik hiervan.

Nieuwe naam voor de heemkundevereniging

Eerder dit jaar is door het bestuur in *Boorn & Boerschop* de naam van de heemkundevereniging aan de orde geweest en is een aanpassing voorgesteld. Op basis van reacties zijn een aantal voorstellen gemaakt en tijdens de feestavond op 29 september jl. in een quiz verwerkt. Van de aanwezige leden (bijna 200) gaven 152 leden hun naamsvoorkeur op. De volgende reacties zijn hierop binnen gekomen:

Heemkundevereniging Borne:

51 stemmen;

Heemkundevereniging Boorn & Boerschop:

48 stemmen;

Vereniging Historisch Borne:

26 stemmen;

Vereniging Historie & Heemkunde Borne:

26 stemmen.

Een lid bracht nog een andere naam in, wat uiteraard op deze avond niet de bedoeling was; dat had hij dan eerder moeten doen, of kan hij het bij de eerst volgende algemene ledenvergadering, alsnog proberen.

De voorkeur onder de deelnemende leden ligt bij de twee eerst genoemde voorstellen.

De algemene ledenvergadering in februari 2013 heeft het laatste woord; alleen in een algemene ledenvergadering zal er, statutair gezien, over een naamswijziging kunnen worden beslist.

Afhalen eerder bestelde boeken

Alle eerdere afhaalberichten (*in oktober en november j.l.*) ten spijt, zo leert de ervaring, zullen er leden zijn die het afhaalbericht niet hebben gelezen of gewoon vergeten zijn de bestelde boeken af te halen. Het betreft hier de boeken "*Canon van Borne*" en/of "*Borne bij de tijd*"!

Ook zullen er wellicht leden zijn die het gratis af te

halen boek, "*De Melbuul'n van Nazareth*" nog niet thuis in de boekenkast hebben bijgezet. Het laatst genoemde jubileumboek is op 31 oktober j.l. gepresenteerd. We verzoeken u voor alle nog af te halen boeken contact op te nemen met ons bestuurslid Mevr. R. Blödtner, C. Hilbrinkstraat 56, Borne tel 074 266 89 08

Belangrijke data om (alvast) te noteren.

Hierna vindt u de vastgestelde data voor de komende verenigingsactiviteiten. Onder voorbehoud van eventuele wijzigingen zijn de data in chronologische volgorde vermeld:

Woensdag 9 januari 2013:

Ledenavond (nieuwjaarsvisite);

Donderdag 21 februari 2013:

Algemene ledenvergadering;

Woensdag 20 maart 2013:

Ledenavond (dialectavond);

Donderdag 25 april 2013:

Ledenavond (thema volgt t.z.t.);

Zaterdag 25 mei 2013:

Jaarlijkse busreis (informatie volgt).

Ledenmutaties

Sinds de laatste vermelding in *Boorn & Boerschop*, augustus 2012, hebben zich als nieuw lid aangemeld:

Gezinslidmaatschappen:

de families Spenkelink; F. Spekschate; H. Bekker-Boomkamp; T. Boswenger; A. Konter - Weusthuis; M.J. Weber; B. Leoné - Welman; A. Westerhoff; J. Withag; B. Pigge; J. Derksen; B. Kremer (allen uit Borne) en de families H. Faber uit Hengelo en A.H. Arendsen uit Zwolle.

Persoonlijke lidmaatschappen:

Mevr. J. Faber; mevr. M. Penning de Vries - van Dalen en de heren B. Wes; T. Kokenberg; A. Wanink; G. Bakker; G. Rensink; H.J. van der Vegt; L. Maatman; J. Kolenbrander en M. Wennink (allen uit Borne) en mevr. G. Boezen - Boerema; dhr. R. Bartelink en H. Meulenbroek (allen uit Hengelo).

Wij heten de nieuwe leden van harte welkom en hopen dat zij zich snel zullen thuisvoelen in de vereniging.

Op 21 september jl. is het 500^e lid van de heemkundevereniging ingeschreven. Een bijzonder welkom dus!

Nog leverbare uitgaven

Titel:

Rond Horst en Hof te Borne (1981)	
Borne, historie en volksverhalen (1987)	
Landweren, Borgen & Postwegen (1990)	
Veertig jaar later, jubileumuitgave (2002)	
Periodiek <i>Boorn& Boerschop</i> (diverse nummers)	
Grenstwisten rond de gemeente Borne	
Grepen uit de historie van Borne	
Van Nazareth tot Nazareth (2009)	
Kadastrale Atlas 1832, Borne / Weerselo (2005), <i>boek met kaartenmap</i>	
De Hof te Borne (2 ^e druk 2006)	
Canon van Borne	
Borne bij de tijd	
Van Borghende tot Borne (2009)	
Een bijzonder energiek ondernemer (2009)	
Kiek toch 's, beeldkroniek van Borne	
De melbuuln van Nazareth	
Gerard Potkamp; een Twentse priester apostolisch vicaris tegen wil en dank(2011)	
Och ewig is so lang (2003)	

Prijzen zijn exclusief eventuele verzendkosten. Genoemde uitgaven zijn verkrijgbaar bij:

Mw. R. Blödtner, C. Hilbrinkstraat 56 Borne, tel. 074 266 89 08;

Enkele uitgaven zijn ook verkrijgbaar bij de plaatselijke boekhandel.

**Voor uw taxatie
van
onroerend goed**

in verband met boedelscheiding,
suksessie - verkoop.

Tevens onteigenings
boerderijen ber

J.F.M. Hassel

makelaar en beë
Lid Agrarische

Watertorenstr. 14 - Borne

**Honderd jaar
ervaring in drukwerk**

HASSINK DRUKKERS HAAKSBERGE

Handelsstraat 1 - 7482 GW Haaksbergen

Postbus 177 - 7480 AD Haaksbergen

Telefoon (053) 572 17 77 - Telefax (053) 572 62 75

E-mail hdh@hassink.nl